БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1969 ч. апрель 19 | СУББОТА | № 93 (7939) | Өртээ 2 көп.

СЭКП Төп Комитединде, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде болгаш ВЦСПС-те

1969 чылдың апрель 12-де бистиң чуртувуска баштайгы коммунистиг субботниктерниң 50 чыл оюнга тураскааткан бүгү-эвилел субботниги болган. Хостуг улустуң күш-ажылчы ол чаагай соруук кирипшкинин улуг эгелээшкин, коммунизмниң дириг өзүмнери деп, В. И. Ленин өттүр көрүп үнелээн.

Бүгү-эвилелдиң юбилейжи субботниги В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунга белеткел кылдыр эрткен, революстуг чаагай чаңчылдарга бистиң чуртувустуң ажылчы чоннарының чайгылыш чок шынчызын, хөй-ниитиниң мурнунга боттарының хүлээлгезин бедик медерелдиг-биле билирин, коммунистиг күш-ажылдың тиилелгелиг базымнарын көргүскен. Бистиң улуг чуртувустуң ажылдаар бүгү чону кирипшкен бүгү улустуң субботниги өөрүшкүлүг күш-ажылчы байырлал болу берген, бүдүрүлгениң улуг чедиишкиннерин чедип алганы-биле, беш чыл планын күүседиринге улуг үлүгнү кииргени-биле демдеглеттинген.

Юбилейжи субботникке идепкейлиг кирипшкен ажылчыннарның, колхозчуларның, инженер-техниктиг ажылдакчылар биле албан-хаакчыларның, Совет Армия биле Флоттуң дайынчыларының, хоочун ажыл-ишчилерниң, совет херээженнерниң, аныяктарның патриотизмин СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС бедик-биле үнелээш, оларның Төрээн чурт дээш коммунистиг күш-ажылынга чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээн.

Субботникке халас бүдүрген ажыл-иштиң түңнелинде алдынган акша-хөреңгини Москвага рак аарыгларны болдурбазының болгаш бүгү тала-биле шинчилээриниң айтырыгларын төлевилеп тургузарының эртем талазы-биле улуг онкология төвүн тударынга база Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң кодээ ажыл-агыйын хөгжүдер айтырыгларның талазы-биле эртем-шинчилел черин тургузарынга чорудуп бээр деп, СЭКП Төп Комитеди, Совет чазак шиитпир үндүрген.

1969 ЧЫЛДЫҢ МАЙ 1-ге СЭКП ТК-ның КЫЙГЫРЫГЛАРЫ

1. Империализмге удур, тайбың, демократия болгаш социализм дээш демиселге ажылчы чоннарның делегейге эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1 делгерезин!

2. Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

3. Мөңгеде дириг болгаш интернационалчы өөредиг, социализмниң болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш демиселге бүгү чурттарның ажылчы чоннарының орук айтыкчы сылдызы—марксизм-ленинизм делгерезин!

4. Маркстың болгаш Энгельстиң революстуг өөредииниң гениалдыг уламчылакчызы, Коммунистиг партияның үндезилекчизи, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның делегейде баштайгы социалистиг күрүнезиниң удуртукчузу—Владимир Ильич Ленинниң ады чүс-чүс чылдарда чурттап турзун!

5. Коммунизмниң эрес-дидим тургузукчузу, ажылчы чоннарның хосталгазы, тайбыңы болгаш аас-кежиии дээш эрес-маадырлыг демиселчи — улуг совет улуска алдар!

6. ССРЭ-ге коммунизмни тургузар дээш демиселге мурнакчы болгаш кол тургузукчу күш—Советтер чуртунуң маадырлыг ажылчын аңгызы делгерезин!

7. Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары—маадырлыг колхозчу тараачыннар делгерезин!

8. Совет социалистиг күрүнениң бузулбас үндезини — ажылчын аңгының болгаш колхозчу тараачыннарның эвилели быжыгып, чечектелип турзун!

9. Коммунистиг ниитилел тургузуушкунунуң идепкейлиг киржикчизи — совет улусчу интеллигенция делгерезин!

10. ССРЭ-ниң улустарының аңы-дуңма найыралы болгаш бузулбас чаңгыс эви мөңгеде чурттап, чечектелип турзун!

11. Коммунизмниң тиилелгезинче ленинчи орук-биле совет улусту бүзүрелдиг аппар чоруур Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

12. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Коммунистиг партияның ленинчи тугунуң адаа-биле улам сырый каттыжыңар!

Партияның болгаш улустуң улуг болгаш бузулбас чаңгыс эви делгерезин!

13. Эрге-чагырганың ёзулуг улусчу органнары—ажылчы чоннар депутаттарының Советтери делгерезин!

Совет социалистиг демократия хөгжүп база быжыгып, чурттуң ажыл-херектерин эргелеп башкарарынга ажылчы чоннарның идепкейи өзүп турзун!

14. Эргелеп башкарарының болгаш ажыл-агыйны ээлээриниң школазы, коммунизмниң школазы—совет профэвилелдери делгерезин!

15. Коммунистиг ниитилелдиң идепкейлиг тургузукчулары — совет херээженнер делгерезин!

16. Коммунистиг партияның шынчы дузалакчызы болгаш кур күжү, коммунизмниң аныяк тургузукчуларының мурнакчы отряды—ленинчи комсомол делгерезин!

17. Совет дайынчылар! Дайынчы болгаш политиктиг белеткелге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алыңар, серемчилелдиг туруп, империалистерниң кандыг-даа агрессиязын ойтур шаварынга кезээде белен болуңар!

Совет Эвилелиниң маадырлыг Чепсентиг Күштери делгерезин!

18. Бистиң Төрээн чуртувустуң ыдыктыг кызыгаарларын эрес-дидим камгалап турар маадырлыг совет кызыгааржыларга алдар!

19. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Политиктиг серемчилелиңерни бедидиңер! Социализмниң болгаш тайбыңның дайзыннарының чимзеннишкиннеринге сырый каттыжыышкынны, сагылга-чурумну болгаш организастыг чорукту быжыглаары-биле харыылаалыңар!

20. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш, Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл оюн төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыштың тугун бедик көдүрүңер!

21. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыларынга болгаш коллективтеринге алдар!

Бүдүрүлгениң мурнакчыларынга болгаш чаартыкчыларынга алдар!

22. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин бүдүрүлгеге дүрген нептередир дээш демисежиңер! Амгы үениң эртем-техниктиг билиглерин чүткүлдүг шиңгээдип алыңар!

23. Эр, херээжен ажылчыннар, инженерлер болгаш техниктер! Бүдүрүлгениң ажыктыг чорууун бүгү хемчег-биле бедидиңер! Бүдүрүлге фондуларын, чиг-этти болгаш материалдарны эң дээре ажыглаар дээш, төлевилээн күчүлерни шиңгээдип алырының хуусааларын кызырар дээш демисежиңер!

24. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Коммунизмниң тиилелгезинге эң чугула, эң кол чүүл болур күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чок бедидиңер! Ажылдың минутазын бүрүзүн долу ажыглаар дээш демисежиңер!

25. Улус ажыл-агыйының ажылдакчылары! Бүдүрүлгениң техниктиг деңнелин чүткүлдүг бедидиңер! Комплекстиг механизацияны болгаш автоматчыдылганы боттандырыңар! Продукцияның шынарын бүгү хемчег-биле экижидиңер, ооң бот-үнезин чиигедирин чедип алыңар!

26. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Күш-ажылды болгаш ниитиниң өнчүзүн коммунистиг ёзу-биле көөр дээш, камналга болгаш хумагалыг болур чорук дээш демисежиңер!

27. Колхозчулар, совхозтар ажылдакчылары, кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! Беш чыл планының онаалгаларын чедиишкинниг күүседир дээш демисежиңер! Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидиңер, чер болгаш мал ажылының продукциязының бот-үнезин чиигедиңер!

28. Кодээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Часкы хову ажылдарының бедик шынары дээш демисежиңер, тараа, эът, сүт болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрерин бүгү хемчег-биле көвүдедиңер!

29. Кодээ болгаш суг ажыл-агыйының ажылдакчылары! Черни мелиорастаарының, кодээ ажыл-агыйны химижидериниң болгаш комплекстиг механизастаарының программазын амыдыралга улам идепкейлиг нептередиңер!

30. Ажылчыннар болгаш колхозчулар, үлетпүрнүң болгаш кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! Бүдүрүлгениң культуразын бедидиңер, күш-ажылды эртемге үндезилээш организастаарын болгаш мурнакчы дуржулганы калбаа-биле нептередиңер!

31. Совет эртемденнер, конструкторлар, инженерлер болгаш техниктер! Эртем-техниктиг депшилгениң темпилерин дүргедедир дээш идепкейлиг демисежиңер!

32. Садыгның болгаш амыдырал хандырылгазының ажылдакчылары! Чонну хандырарының культуразын бүгү хемчег-биле бедидиңер, совет кижилерниң хереглелдерин улам долу болгаш эки хандырыңар!

33. Литератураның, уран чүүлдүң болгаш культураның ажылдакчылары! Совет уран чүүлдүң партийжи, улусчу, идейлиг чоруунуң тугун бедик көдүрүңер, бодуңарның уран-чечен мергежилиңерни сайзыраңгайжыдыңар, коммунизм тургузукчуларын политика, угаан-бодал, аажы-чаң талазы-биле кижизидеринге бүгү күжүңерни болгаш арга-мергежилиңерни бериңер!

34. Чырыдыышкынның ажылдакчылары! Улус өөредилгезин бүгү хемчег-биле сайзыраңгайжыдыңар! Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге идепкейлиг киржиңер!

35. Кадык камгалалының болгаш күш-культураның ажылдакчылары! Чоннуң медицина хандырылгазын сайзыраңгайжыдыңар! Чуртка массалыг күш-культура шимчээшкинин хөгжүдүңер!

36. Коммунистер! СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш демиселге массаларның мергежилдиг кижизидикчилери болгаш организакчылары болуңар!

37. Аныяк оолдар болгаш кыстар! Марксисчи-ленинчи теорияны, эртемниң болгаш техниканың бедиктерин чүткүлдүг шиңгээдип алыңар! Революстуг идеалдарга шынчы болуңар, коммунизм тургузуушкунунуң идепкейлиг киржикчилери болуңар!

38. Пионерлер болгаш школачылар! Совет Төрээн чуртуңарга изиг ынак болуңар, эки өөрениңер, күш-ажылды хүндүлеңер! Ленинниң херээ дээш, коммунизм дээш идепкейлиг демиселчилер болурунга белеткениңер!

39. Ажылчын аңгының болгаш бүгү ажылчы чоннарның дайынчы марксисчи-ленинчи авангарды, империализмге удур, кижи төрелгетенниң чырыткылыг күзели—коммунизмни чер кырынга бадыткап тургузары дээш туруштуг демиселчилер—коммунистиг болгаш ажылчын партияларга аңы-дуңманың байыры!

40. Марксизм-ленинизмниң, пролетаржы интернационализмниң үндезининге бүгү делегейниң коммунистериниң чаңгыс эви болгаш сырый каттыжыышкыны быжыгып турзун!

41. Агрессияның, күчүлээшкинниң болгаш дайынның империалистиг политиказынга удур демиселге бүгү депшилгелиг күштерниң чаңгыс эви болгаш сырый каттыжыышкыны делгерезин!

42. Социалистиг чурттарның улустарынга аңы-дуңманың байыры! Октябрьның улуг херээниң тиилелгези, делегейниң ажылчын аңгызының төөгүлүг чаалап алыышкыны — делегейниң социалистиг системазы хөгжүп, быжыгып турзун!

43. Социалистиг чурттарның ажылчы чоннары! Социалистиг күрүнелерниң аразында найыралды болгаш чаңгыс эпти быжыглаар дээш, аңы-дуңма харылзааларны улам ыңай хөгжүдер дээш демисежиңер! Социализмниң дайзыннарының чимзеннишкиннеринге удур серемчилелдиг болуңар!

Пролетаржы интернационализмниң тугун бедик тудуңар!

44. Монополистиг капиталга удур, ажылчы чоннарның политиктиг болгаш социал-экономиктиг эргелери дээш, социалистиг идеалдарның тиилелгези дээш капиталистиг чурттарның эрес-шудургу демисежип турар ажылчын аңгызынга аңы-дуңманың изиг байыры!

45. Империализмге удур, национал хамаарышпас чоруң, хосталга, демократия болгаш социализм дээш улустарның демиселинге чедиишкинниң үндезини—социализмниң болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинниң күштериниң эвилели делгереп, быжыгып турзун!

46. Империализмге удур, хамаарышпас чорукту быжыглаар дээш, социал хөгжүлдениң депшилгелиг оруу дээш демисежип турар национал аныяк күрүнелерниң улустарынга изиг байыр!

47. Империализмге болгаш расизмге удур боттарының хосталгазы база национал хамаарышпас чоруу дээш демисежип турар колония болгаш хамаарылгалыг чурттарның улустарынга изиг байыр!

48. Кара-бажыңнарда, фашистиг хоругдаалдарда хилинчектеттирип турар, хосталга болгаш социал депшилге дээш капиталистиг база колониалдыг кулданыгга удур эрес-маадырлыг демиселчилерге аңы-дуңманың байыры!

49. Америк империализмниң агрессиязынга удур бодунуң төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш маадырлыг демиселди чорудуп турар эрес-дидим вьетнам улуска аңы-дуңманың байыры!

50. Делегейниң улустары! Хосталгага ынакшылдыг вьетнам улуска удур агрессчи дайынын доп-дораан соксадырын АКШ-тан шиитпирлиг негеңер!

Америк империалистер Вьетнамдан үнүп чоруңар!

51. Европа чурттарының улустары! Делегейниң улустары! ГФР-де реваншизмге болгаш неофашизмге удур, Европаның ниити айыыл чок чоруунга болгаш тайбыңга кыжаныг бооп турар барыын-герман милитаристерге ядролуг чепсекти бээринге удур демисежиңер!

52. Европа чурттарының улустары! Европаның айыыл чок чоруун быжыглаар дээш, Европаның улустарының аразынга кады ажылдажылганың болгаш чаагай кожа-хелбээ догуннаашкынның харылзааларын хөгжүдер дээш идепкейлиг демисежиңер!

53. Империализмниң кыжаныышкыннарынга удур, эжелеткен араб девискээрлерден израиль агрессорларның шериглерин үндүрер дээш демисежип турар араб чурттарның улустары-биле совет улустуң эп-сеткил каттыштырылгазы быжыгып, хөгжүп турзун!

54. Тайбыңның болгаш улустарның найыралының, тайбыңга ынакшылдыг бүгү-ле антиимпериалистиг күштерниң реакцияга болгаш дайынга удур демиселге сырый каттыштырарының политиказы — Совет Эвилелиниң ленинчи даштыкы политиказы делгерезин!

55. Бистиң чуртувустуң улустарының найыралының болгаш аас-кежииниң быжыг үндезини, тайбыңның болгаш депшилгениң идегелдиг чөлеңгиижи—Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели делгерезин!

56. Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле — бистиң чуртувуска коммунизмниң тиилелгези дээш демиселге чаа-чаа тиилелгелерже бурунгаар!

57. Кижи төрелгетенниң чырыткылыг келир үези — коммунизм делгерезин!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.

ШАҢНАЛДАРНЫ МААДЫРЛАРГА ТЫВЫСКАН

ССРЭ-ниң күрүне кызыгаарын камгалаарынга эрес болгаш маадырлыг болганы дээш Даман ортулуктуң камгалакчылары улуг сержант Ю. В Бабанскийге, капитан В. Д. Бубенинге Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный Кремльге апрель 17-де Ленин орденнерин болгаш «Алдын Сылдыс» медальдарны эрес-маадыр совет кызыгааржыларга тывыскан.

1969 чылдың март 2-де ССРЭ-ниң Даман ортулук девискээринде күрүне кызыгаарынга кыдат чөңгээчилерниң халдаашкынын ойтур шаварынга маадыр, шудургу болганы дээш подполковник А. Д. Константинов болгаш сержант В. М. Каныгин Ленин орденнерин алган.

Ефрейтор Б. Ф. Захаров, биче сержант П. И. Ковалёв, биче сержант А. В. Шамов Кызыл Тук ордени-биле, сержант Ю. А. Козусь, лейтенант М. И. Колешня, ефрейтор П. Л. Литвинов, Л. Ф. Стрельникова болгаш ефрейтор Е. В. Шмокин Кызыл Сылдыс ордени-биле шаңнаткан.

Ефрейтор П. А. Величкога, биче сержант В. В. Ерухха, ефрейтор Н. Ф. Пузырёвка «Эрес-маадырлыг чорук дээш» медальды тывыскан. Алдын Михайловка суурда күртывыш ажыл-агыйының бригадири А. Г. Авдеев «Дайынчы ачы-хавыяаларлыг болганы дээш» медальды алган.

Төрээн чурттуң ыдыктыг кызыгаарын камгалап тургаш, дидимнериниң өлүмү-биле өлген улуг лейтенант И. И. Стрельниковка Совет Эвилелиниң Маадыры атты тыпсыр дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Бижиин ооң кадайы Л. Ф. Стрельниковага тывыскан.

Боттарының дайынчы хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсеткени дээш чазактың дээди шаңналдары-биле шаңнатканнар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге өөрүп четтиргенин илергейлээн.

Н. В. Подгорный шаңнатканнарга чүректиң ханызындан изиг байыр чедирген, дайынчы болгаш политиктиг белеткелге оларның чаа-чаа чедиишкиннерлиг, каң-кадык, аас-кежиктиг болурун күзээн. Совет кызыгааржылар боттарының Ада-чуртунуң кызыгаарларын камгалаарынга кезээде бүзүрелдиг туржур болгаш совет черниң базым бүрүзүн кандыг-даа халдаашкыннардан шиитпирлиг камгалаар деп бүзүрелдиин Н. В. Подгорный илергейлээн.

(СЭТА).

✦ ✦ ✦

Республикада улуг тараалаң ажыл-агый болур «Тиилелге» совхозтуң № 9 трактор-хову ажылының бригадазы апрель 16-да шык балырышкының бир дугаарында эгелээн. Чедер холдуң адаа-биле улуг оруктап дөшту өру үнүп олурарга, эрткен чылын-на карарты аңдарып каан улуг шөгыл солагай талада. Бригадага ол делгем шөгылды «Чеди-Чүс» деп адаар. Ында тарыыр чер чеди чүс га болурга, ынча дей берген.

Дөрт агрегат шөгылдың бажындан ужунга үнүп турба, төнмес-ле чүве. Баштайгы хүннүң илиирткээшкининге бригаданың чок дээн дөрт механизатору кирген. Олар дүъш соонда киргеш, кежээ 11 шакка чедир 200 ажыг гаазы илиирткээннер.

Үш ДТ-54, бир ДТ-75 чергелештир чорупт олурда, бо чурукту тырттырган. Үстүнде: күчүлүг тракторларның башкарыкчылары: Моңгуш Кадыр-оол (солагай талазындан), Моңгуш Дадар-оол, Ондар Ленинский, Моңгуш Ажил-оол.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

ВЦСПС-тиң пленуму

Апрель 17-де ВЦСПС-тиң пленумунга профэвилел эге организацияларының ажылын улам экижидер дугайында айтырыгны чугаалажыры үргүлчүлээн. Ону чугаалажыры бүдүрүлге-массалыг ажыл-чорудулганың болгаш күш-ажылды камгалаарының; ажылчы чоннарның культура-массалыг, социал страхованиезиниң болгаш дыштаныл-газының; организас-массалыг ажылдың секцияларынга эрткен.

СЭКП-ниң XXIII съездизиниң болгаш ССРЭ-ниң профэвилелдериниң 14-кү съездизиниң шиитпирлерин күүсетпишаан, профэвилел эге организациялары бүдүрүлге черлериниң, тудугларның болгаш албан черлериниң коллективтериниң бүдүрүлге ажылының, ниитилел амыдыралының бүгү талаларынга боттарының салдарын улам күштелдирген.

Пленумнуң ол айтырыг талазы-биле үндүрген доктаалында профэвилел эге организацияларының кол сорулгалары айыткан.

Пленумнуң киржикчилери ооң соонда ССРЭ-ниң профессионал эвилелдериниң бюджединиң дугайында ВЦСПС-тиң саң килдизиниң эргелекчизи Л. В. Чувпилонуң болгаш күрүнениң социал страхованиезиниң бюджединиң дугайында ВЦСПС-тиң күрүнениң социал страхование килдизиниң эргелекчизи М. Я. Князевтиң илеткелдерин дыңнаан.

Ол айтырыгларның талазы-биле чогуур доктаалдар хүлээп алдынган.

ВЦСПС-тиң секретары И. М. Владыченко мооң мурнунда эрткен пленумнуң соонда үениң дургузунда ВЦСПС-тиң Президиумунуң ажылын пленумга дыңнаткан.

Пленум ВЦСПС-тиң кежигүннериниң составындан аныяктар ортузунга ажыл чорудар комиссияны болгаш бюджет комиссиязын тургускан.

Пленумга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВЦСПС-тиң даргазы А. Н. Шелепин сөс алган.

Пленум ажылын ооң-биле дооскан. (СЭТА).

Слёт киржикчилеринге

Коммунистиг күш-ажыл шалыпчыларының слёду апрель 21-де хүндүскүнүң 2 шакта Хөгжүм-шии театрынга ажыттынар.

Слётка киржири-биле келген коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыларын болгаш чалаттырганнарны театрга 12 шактан эгелеп бүрүткээр.

ТЫВА АССР-ниң ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму «Колхоз кежигүнү эвес хамаатыларның хуу өнчүзүнге мал тудар нормаларының дугайында» РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1964 чылдың ноябрь 13-теги Чарлыын Бай-Тайга районга күүседип турарының дугайында райкүүскомнуң даргазы эш Р. Хунай-оолдуң илеткелин бодунуң хуралынга чугаалашкан.

Ажылчы чоннар депутаттарының Бай-Тайга район Совединиң күүсекчи комитеди, кодээ Советтер болгаш кодээ ажыл-агыйның бүдүрүлге эргелели, колхозтарның баштаар черлери, «Тээли» совхозтуң дирекциязы РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1964 чылдың ноябрь 13-теги Чарлыын база ол Чарлыкка үндезилээш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1964 чылдың декабрь 25-те үндүрген доктаалын күүседир талазы-биле организастыг хемчеглер албайн, чоннуң ортузунга тайылбыр-массалыг ажылды чорутпайн турарын Президиум демдеглээн.

Колхоз кежигүнү эвес хамаатыларның хуузунда мал тударының доктааттынган нормаларын районда сагывайн турар. Мооң-биле чергелештир районнуң колхозтарында кодээ ажыл-агый артелиниң уставында көрдүнген нормалардан ажыг мал тудуп, колхоза бүдүрүлгезинге киришпейн турар колхоз кежигүннери эвээш эвес деп база илерээн.

Районда 169 колхозчу болгаш колхоз кежигүнү эвес өрегелер доктааткан нормадан ажыг 919 баш мыйыстыг бода малды, 1899 баш шээр малды хуу өнчүзүнде тудуп турар. Чүгле чаңгыс Кара-Хөл кодээ Совединде чүс ажыг өрегелер нормадан ажыг малды тудуп турар.

Колхозтарның болгаш совхозтуң ниитилештирген малының баш санының чылчылда өзүлдези чавыс деңнелдиг болуп, харын мыйыстыг бода малдың баш саны 1968 чылда 1,2 хуу эвээжээн турда, колхоз кежигүннериниң болгаш колхоз кежигүнү эвес хамаатыларның хуузунда мыйыстыг бода малы 11,3 хуу өскен.

Районда колхозтарның болгаш совхозтуң ниитиниң мыйыстыг бода малы хамаатыларның хуузунда бода малынга деңнээрге, 1693 баш азы 15,2 хуу, ооң иштинде саар инектер 23,2 хуу эвээш болуп турар.

Кодээ Советтер, колхозтарның баштаар черлери болгаш «Тээли» совхозтуң дирекциязы хамаатыларның хуузунда малын ниитиниң мал коданнарындан тускайлап үзер, аңгы одарларга ажаап тежээр талазы-биле организакчы хемчеглерни албайн турарының ужурунда дыка хөй малчыннар боттарының хуу малын ниитиниң малы-биле кады тудуп турар. Бо чорук ниитиниң малын самчыгдап төтчеглээр, ормап-солуур арганы берип турар болгаш ниитиниң мал ажылынга багай салдарны чедирип турар.

Бо дугайын мындыг факт бадыткап турар: бо чылдың февральда «Кара-Хөл» колхозка шээр малдың салаашкынын чорударга 84 баш хой четпес болган. Ооң иштинде кадарчы Чымбадан 21 баш, Сандан-оолдан 13 баш дудаан.

1967 чылда «Кара-Хөл» колхоз ангор уксаалыг 10 хуна ны садып алгап турган, бо чылын хыналда кылырга оларның ийизи арткан, а 8 ангор хуналар тыва уксаалыг хуналар-биле солуттунган болган. Районнуң колхозтарында, совхозта чылгы малдың паспортун тургузары, өске малдарны дугаарлап, демдектээр ажыл багай чорупт турар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму бо айтырыг талазы-биле доктаалды хүлээп алган. Чоннуң хуузунда малын садып алыр пунктуларны бөлүк-бөлүк аалдар аайы-биле тургускулаары база аалдардан шуут барып мал садып алыр чорумал белеткээчилерни тускайлаары эргежок чугула деп, доктаалда чугаалап турар.

ЧАГАА БҮРҮЗҮНГЕ КИЧЭЭНГЕЙЛИГ БОЛУР

„ПРАВДАНЫҢ“ МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ

Бистиң социалистиг демократиявыстың хөгжүлдези-биле кады ажылчы чоннарның партия, совет, профэвилел болгаш ажыл-агый органнарының адынга чоруткан чагаалары-биле ажыл улам-на улуг ужур-дузалыг болуп турар. Ол дээрге партияның чон-биле харылзааларын быжыглаарының болгаш калбартырының, күрүне херектерин эргелеп башкарарынга чонну киириштиреринің чугула хевирлериниң бирээзи-дир.

Эрткен чылын түгле «Правданың» редакциязы безин 370 мун корреспонденцияны, чагааларны, шүгүмчүлелдиг медээлерни, үнелеп көрүүшкүннерни алган. Ол хөй санныг чагаалар болза ажылчы чоннар Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың политиказын чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турарын илереттишаан, чуртта база даштыкыда болуушкунарны изии-биле болгаш сонуургалдыг көрүп турарының чырыткыланчак бадыткалы-дыр. Сөелгү үеде, чижээлээрге, комчукчулар боттарының кады ажылдап турар эштериниң бүдүрүлгечи чедиишкиннериниң дугайын, Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунга телептиг ужуражыр дээш, беш чылдың онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжының кедүрлүүшкүнүнүң дугайын дыңнаткан чагаалар онза хөй кирип турар. Массалыг коммунистиг субботникке апрель 12-де совет кижилерниң кайы хире эрес-шудургу ажылдаанының дугайында бистиң ажылчын болгаш кодээ корреспондентилеривистиң дыңнадыглары бо хүннерде чурттуң бүгү булуңнарындан кээп турар.

Чагааларның авторлары хүн бүрүнүң чугула айтырыгларын кедүрүп, үнелиг саналдарын киирип турар. Ылаңгыя экономиканың айтырыгларынче — күш-ажылды эртем ёзуу-биле органиазастаарынче болгаш үлетпүрнүү эргелеп башкарарынче, техниктиг депшилгеже, ажыл-агый реформаның боттандырарынче олар улуг кичээнгейни салып турар. Кандыг-даа албан черииң почтазы хөй-ниитиниң санал-оналының боттуг илерели, чер-черде байдалдың дугайында информацияның зң байлак үндезини болур. Ынчангаш чагаалар-биле ажылче кошкаш дивес кичээнгейни салыр ужурлуг. Совет күрүнеиниң тургустунуп турарының чылдарында-ла В. И. Ленин ынчалдыр өөредип чораан, бистиң хүннеривисте-даа Коммунистиг партия ындыг болур ужурлуг деп негеп турар.

«Ажылчы чоннарның чагааларын көөр болгаш оларны хүлээп алырын организастаар талазы-биле ажылды эжижидер дугайында» СЗКП ТК-ның доктаалын партия организациялары чайгылыш чок удуртулга болдуруп, ажыл-ишчи сүме болгаш санал бүрүзүн, шүгүмчүлелдиг медээ болгаш билдириишкин бүрүзүн кичээнгейлиг дыңнаар хүлээлгелиг. Бүгү-ле звеноларга ол ажылды сайзыраңгайжыдар, кадрларның харыысалгазын бедидер, массаларның инициативазын болгаш чагаадыкчы идепкейин калбартып хөгжүдер дээш партия комитеттери сөелгү үеде эвээш эвес чүүлдерни кылган. Хамаатыларның саналдарын, билдириишкиннерин болгаш хомудалдарын көөр чурумунуң дугайында Хөйлуну ССРЭ-ниң Дээди Соведи хүлээп алганы-биле холбаштыр совет органнар улуг ажылды чоруткан.

Ынчалзажок ажылчы чоннарның чагаалары-биле болгаш билдириишкиннери-биле ажылда улуг четпестер ам-даа бар болуп турары харааданчыг. Чер-черинге шиитпирлээп болуур болгаш шиитпирлээн-даа турар ужурлуг айтырыгларның талазы-биле хомудалдар төп албан черлеринде ам-даа эвээш эвес кирип турар. Боттарының санал-оналдарын чер-черге болуур чогууру-биле билип болгаш деткивейн баарга, ажылчы чоннар база дагын билдириишкиннер киирер азы үстүнде турар албан черлеринче чагаа, билдирикшкиннер бижиир ужурга таварыжып турар. Ындыг чоруктарның барын «Правданың» почтазы харын бадыткап турар. Чижээлээрге, чоннуң коммунал болгаш амыдырал хандырылгазын багай тургусканының — хоорай транспортунуң четпес ажылдап турарының, суг хандырылгазының үзүктели бергилээриниң дугайында Красноярскиден каш-даа чагааны редакция алган. Ынчаарга ол чагааларны Красноярск хоорхүүскомче чорудуп бээрге, ооң удуртукчулары эргежок чугула хемчеглерни албаан болгаш хомудалдар үргүлчүлевишаан. Совет садыгның чурумнарын үрээр болгаш магазиннерде, ниитиниң чемненилге черлериниң база амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелеринде орлаар, самчыгдаар чоруктарның дугайында медээлер Азербайджандан келгилээн. Ынчалзажок республика организациялары ындыг чагааларны болур чогууру-биле херексеп көрбейн турар.

Чамдык партия, совет болгаш ажыл-агый организациялары ажылчы чоннарның чагааларының болгаш билдириишкиннериниң ужур-утказын шын үнелеп көрбейн турар, оларның алыс утка-бүдүжүн тодаратпайн, четпестерни төрүттүндүрүп келир чылдагаанналарны чайладырының дүрген хемчеглерин албайн турар-дыр. Харын-даа чагаа, билдириишкиннерниң зэлериниң шүгүмчүлеп турары ындыг кижилерге ук хомудалдарны көөр кылдыр дагзып безин тургулаар чүүлдер бар. Ынчаарга чагааларда тайылбырлаттынган фактыларны хынап турар үезинде чамдык удуртукчулар «албан-дужаалын» бодааш, партийжи принципиалдыг болур чоруктуу херекке албайн баар чоруктар база бар.

Ажылчы чоннарның билдириишкиннеринге үндезилеттинген ажыл-херекчи медээлерни херекке албас, күрүнеиниң болгаш партияның сагылга-чүрумүн үреп, ылаңгыя чагааларның авторларын истеп-сүрер ындыг кижилерни неземче чок арттырар эргени кымга-даа бербээн. Ындыг чүүлдерни халас ыдары дээрге шүгүмчүлелди кызарының хевири-дир. Шүгүмчүлел кызыкчыларынга болгаш оларны камгалап турар ындыг кижилерге зң шыңгыы харыысалганы онаарын партия негеп турар. Ындыг янзылыг фактыларга политиктиг үнелеп көрүүшкүнү бербишаан, партия организациялары кадрларны чон мурнунга бедик харыысалганың ёзуузунга кижизидер ужурлуг.

Эки мөзүлүг кижиниң, негелделиг удуртукчунуң адын баксырадыр, мегелеп нүгүлдээр азы кижилерниң аразында харылзаазын баксырадыр, хоп-нүгүл нептередир дээш чамдык оралдажыышкыннар чагаага болгаш билдириишкинге база тургулаар. Ынчалза-даа эки коллектив нүгүлчүлерниң нүгүлүн кезээде сый шаап, нүгүлчүнү хай деп ап шыдаар. Бир эвес хомудалды бижээн кижи алдагдал кылып азы бодунуң тургузуп турар айтырыгларын шиитпирлээрииниң бөттуг аргаларын өөренип көрбейн барган болза, ол аңгы херек-тир. Ындыг таварылгада авторга ажыы-биле харыылап, ооң бодунга билдинмес айтырыглар турбас кылдыр, ооң алдагдалдарын эдип бээр херек.

Бергелерни болгаш четпестерни ажып эртери, бодунуң үези эрткен эрги чүүлдер-биле чаа, мурнакчы чүүлдерниң чөрүже бээри бистиң ниитилел амыдыралывыска үргүлчү болуп турар. Коммунистиг тургузуушкуннуң эрге-ажыктарынга бараан болуп турар бүгү-ле эки чүүлдерни партия организациялары ол демиселге идепкейлиг бадытыаар хүлээлгелиг. Партия, совет азы ажыл-агый органнарынга билдириишкин киирген ажыл-ишчи бүрүзү редакцияже чагаазын чорудупкаш, ооң саналдарын болгаш шүгүмчүлелдиг сагындырыгларын чаагай күзээшкин-биле утпуур, ажыл-ишчи ёзу-биле көөр дээрзинге бүзүрелдиг болур ужурлуг.

СЗКП-ниң XXIII съездизи шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди улам ыңай хегжүдериниң эргежок чугулазын онзалап демделээн. Бистиң зң байлак курлавырларывысты болгаш аргаларывысты мобилизастаарынга, ниитилел харылзааларын сайзыраңгайжыдарынга, коммунистиг тургузуушкуннуң янзы-бүрү участоктарында ажылды эжижидеринге идиг бээр адаңдан өрү налбак шүгүмчүлелге таарымчалыг байдалдарны социалистиг демократия тургускан.

Ажыл-херекчи санаңдарны болгаш сүмелерни, шүгүмчүлелдиг медээлерни болгаш хомудалдарны кичээнгейлиг көөрү, чурттуң ээзи болур сагыш-сеткилге совет кижилерни могаг чок кижизидери—бүгү партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының хүлээлгези-дир.

В. И. ЛЕНИН БОЛГАШ ПРОПАГАНДИСТ

Төөгүже хая көрнүп көөр болза, партияның пропагандист кадрларының кайы хире берге байдалга организастатының, кижизиттиниң келгенин бодап каар бис. Партияның төрүттүнүп келириниң тура-ла, пролетариаттың ортузунга Маркстың идеяларын пропагандалап турган баштайгы болгумнерге-ле партийжи пропагандист кадрларны В. И. Ленин өстүрүп келген.

Партийжи пропаганда болгаш пропагандист кандыг болур ужурлугул дээр дугайында ооң айтыышкынары хөй. Агитатор кижи билдингир чугаалаар, хамаарышкан бүгү чөпсектерни ажыглаар. Чамдыктар сорук кириишкинниг чугаалаар, ийи дугаарлар чечен болгулаар, үшкүлери — хөй чижектерни киирип турган хаара тудуп алыр. «Уламчылар-биле матростардан өскээр чугаалажыр, матростар-биле өрүкчүлерден өскээр чугаалажыр, матростарбиле өрүкчүлерден өскээр чугаалажыр херек. Агитация тускай болур ужурлуг, ынчалза-даа бистиң тактикавые, бистиң политиктиг ажыл-чорудулгавые чаңгыс аай болур ужурлуг» деп, В. И. Ленин айтып чораан.

«Бүгү пропаганданы болгаш агитацияны чоннуң бүгү аңгыларынче уламтар күштер бисте бар бе?» деп ол айтырган: «Ийе, бар» деп харылап турган. Ынчаарга политиктиг демиселди, ооң иштинде пропаганда ажылын тоол көрбээни дээш «экономистерни» В. И. Ленин бодунуң «Чүнү кылырыл?» деп номунга сойгалап турган.

Г. В. Плеханов ажылчын аңгының чайгаар оттуп келириниң чайлаш чогун түгле көргүскен эвес, харын база «ажылчын болгумнериниң» мурнунга бедик, улуг политиктиг сорулганы салганын Владимир Ильич түүлдүг деп көргеш, пропагандалаар ажыл — революсчу демиселдиң бир дээре школазы деп айтып турган.

Пропагандистер болгаш агитаторлар боттарынга ажылчы чонну билири-биле социалистиг үзел-бодалының чаазын каттыштырган турар кылдыр оларга дузалаар ужуралут, ол чорук болза ооң дайзыннары-биле түткүдүг демиседи чорударынга дузалаар дээрзин Ленин чугаалап чораан. Мергежилдиг организаторларны, пропагандистерни болгаш агитаторларны кижизидип дарганнаарынче ол улуг кичээнгей салып чораан.

Черле мергежилдиг болгаш идегелди берип турар ажылчын агитатор фабрикага 11 шак чедир ажылдавас ужуралут, партияның хөреңгизи-биле ол чурттаар кылдыр сагыш салыр ужурлуг бис, ынчашташ чогуур өйүнде ол чажыт аргаже шилчии билир, ажылдап турган черин солуп ап турар кылдыр ажылдаар ужурлуг бис, ынчалбас болза, ол дуржулга чок болуур, билии калбарбайн баар, жандармаларга удур демиселге каш чылдар иштинде шыдажы албас апаар дээрзин В. И. Ленин чугаалап турган.

Пропагандистериң мергежилиге хамаарыштыр ол мынча дээн: «Революсчу ажылдың аңгы-аңгы талаларынга аңгы-аңгы мергежил херек, чамдыкта организачы болуп мырыңай шыдавас кижи солуттунмас агитатор болу бөөр азы чажыт ажылдаарының ең шыңгыы шыдамык болурунга таарышпас кижи кайгамчык эки пропагандист болу бээр...» дээрзин үтпайн турган, оңу боттандырар дээрзин ол демделеп турган.

«Бистиң организастыг сорулгаларывыс дугайында Эшке чагаазынга» пропагандавы куду көрүп болбазын В. И. Ленин сагындырып турган. Пропагандист кадрларның чедиишпес болуп турарынга хомудавышаан, ооң бижээни: «Ёзуулуг шыдаар, принципиалдыг болгаш мергежилдиг пропагандистер кончуг эвээш-тир (ындыг болуп алыр дизе, хөй өөренир болгаш дуржулгалыг болуур херек), ынчангаш ындыг кижилерни специализастаар, оларны долузу-биле олче хаара тудуп, ажжок камнаар херек. Ындыг кижилерге неделяда каш-каш лекцияларны организастаар болгаш оларны еске хоорайларже чогуур ёйүнде кыйгыртып билир, черле ынчаш биядвлиг пропагандистериң яңзы-бүрү хоорайларның кезирин организастаар херек».

Ынчаарга РСДРП-ниң II съездизиниң резолюциязының төлевилелинде: «Пропагандистериң теория талазы-биле деңнелии бедидип, пропаганда ажылын каттыштырар төлээде, көжүп чоруур ниитироссия лекторлар бөлүктерин тургускуларынче кичээнгейни съезд углап тур» деп бижээн.

Комсомолдуң III съездизинге Ленин түве чугаалап тургаш, аныяктар түү түвеге, канчаар өөренир ужурлугул дээрзин тодарғалап, пропагандистерге практиктиг чагытны берген, ооң кол шугуму — коммунизмге өөренири турган. Аңаа ооң мынча дээни солуп: «Ажыл чокка, демисел чокка коммунизмни чүгле номдан билип алыры... чүү-даа болбас, чүге дээрге ол чорук теория биле практиканың аразында эрги хоорук байдалды уламчылааны ол болур ийик..». Ооң ынай ооң уламчылааны: «Бодунуң мегерелии кижи төрелгетенин ажылдап кылган бүгү байлаанын билиглери-биле байлакшыдын алыр болза, чүгле ынчаарда коммунист болган туруп болур».

Ленинчи комсомол Ленинниң ол чагыгларын шынзытканы. Чоокта чаа ВЛКСМ-ниң 50 чыл ооюн демдегээн. Ол — бүгү совет улустуң байыралалы болган. Күш-ажылга болгаш өөредилгеге, коммунизмниң улуг тудугларын кылырынга ачы-хавыязы дээш комсомол алдыгы — Октябрь революциязы орден-биле шаңнаткан.

Тыванның комсомолу аныяктарның күш-ажылчы күжениишкиннерин углап шиглевишаан, өзүп олурар салгакчыларны кижизидеринче кол кичээнгейни углаан. Партия комитеттериниң дузаламчы, деткимчези-биле аныяктарның ортузунда политиктиг өөредилгени калбарткан. Бо өөредилге чылында комсомол чырыдыышкынының системазында 7 мун 500 ажыг кижи, ынчаарга партия чырыдыышкынының системазында 2 мун 400 ажыг оолдар, кыстар өөренип турар. 118 политклубтар база бар. Ооң иштинде ВЛКСМ-ниң Кызыл хоорхомунуң чанында «Азияның төвү», «Кызыл чечек» клубтар, ВЛКСМ-ниң Улуг-Хем болгаш Барыын-Хемчик райкомнарының чанында аныяк дайынчының университединде айтыр херек. Бо чылын комсомол чырыдыышкынының четкизинде партия кежигүнү пропагандистериң саны ковүдээн.

Партияже болгаш пропаганда ажылынче башкыларны хаара тударын В. И. Ленин чугулага көрүп турган. «Чүс-чүс мун башкылар — ол болза ажылды хөделдирер, угаанны оттурар, массаларның ортузунда ам-даа бар болуп турар эргининг артыышкынарыбиле демисежир аппарат олдур» деп ол айыткан.

Башкылар — билиглиглердир, ол чокка сорулгавыс чедип албас бис деп В. И. Ленин чугаалап турган. Ленинниң ол чагыы амыдыралга боттанып турар. Чүгле Тыва АССРниң «Билиг» ниитилел организациязында лекция пропагандазын чорудуп турар 2941 лекторларның иштинде башкылар 941 кижи азы лекторларның 30 хуузу болуп турар. Комсомолчу 335 пропагандистериң аразында 197 кижи—башкылар, техникумнар башкылары. Каа-Хем, Тожу, Таңды районнарда шажыныңң артыышкынарынга удур кол демиселчилер — башкылар.

Коммунизм тургузуушкунуңнуң үезинде философтуг, экономиктиг болгаш социал-политиктиг үзел-бодалдарның ёзуулуг, кол системазы болур марксизм-ленинизмге үндезилээн эртемниг үзел-бодалды совет ниитилелдиң ажыл-ишчилеринге кижизидери ең чугула ужур-дузалыг. Моон мурнунда чамдык коммунистер теорияның чамдык айтырыгларын чыл-чылы-биле өөренип туруп-даа, философия, политиктиг экономия болгаш социал-политиктиг айтырыглар талазы-биле ханы билигни чедип албайн турганы билдингир болгай. Ам ындыг четпести болдурбас деп улуг сорулга салдынган.

СЭКП ТК-ның айтыышкынын ёзугаар үш чыл бурунгаар марксизм-ленинчи өөредилгеде тургустунган чаа система марксизм-ленинчи теорияның кол үүлдерин коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвес активтиң шинээдип алырынга таарымчалыг байдалды тургускан. Пропагандист кадрларның идей-политиктиг өзүлдези дыка бедээн. Оларның теоретиктиг болгаш методиктиг белеткелинче улуг кичээнгейни салып турар апарган.

Амгы үеде Тыванның партия организациязында 8 чүс 80 ажыг дуржулгалыг, алдарлыг, бедик билиглиг пропагандистер бар. Политшколаларның болгаш семинарларның удуртукчуларының 70 ажыг хуузу дээди болгаш доозулбаан дээди эртемниг. Политиктиг өөредилгениң бүгү хевирлеринде 10 мун хире кижи бистиң республикада хаара туттунган, оларның иштинде коммунистер 6 мун кижи.

СЭКП обкомунуң болгаш Кызыл хоорхомунуң политчырыдыышкыны бажыңы пропагандистерни белеткээрин болгаш оларның билиин бедидерин боттандырып турар. Чүгле эртken чылын оларга 7 семинарны чоруткан, оларга 300 ажыг пропагандистер киришкен. Теоретиктиг, методиктиг материалдарны белеткээш, пропагандистерге чорудуп бөрүп турар.

Сөөлгү чылдарда мергежилдиг, бодунуң херээнге ынак эвээш эвес пропагандистер өзүп келген. Олар бо-дур — Турандан эш Даньков, Каа-Хемден эш Мутолапова, Барыын-Хемчиктен эштер Хомушку болгаш Жуковская, Тес-Хемден эш Ондар, Бай-Тайгадан эш Кудурукпай, Кызылдан эштер Козлова, Энютина, Ляпин болгаш өскелер-даа. Оларның ажылында кол шынары — өөредилгениң ажыктыг, ханы уткалыг, солун болуруун чедип алыр дээш оралдажыышкын. Олар теоретиктиг бесседалаашкынны эки түңнелдиг, харын-даа диспуттар болуп шилчий бээр кылдыр чоруткулаар. Ол кижилерни ёзулуг-ла пропагандистер деп чоргаар ат-биле шуут адап болур. Олар чүгле теория талазы-биле дыңнакчыларны өөредир эвес, харын чедип алган билиглерин практиктиг ажылга ажыглап билиринге, амгы үеги иштики болгаш даштыкы амыдыралдың болуушкунарын сайгарып шыдаарынга өөредип турар. Бо чорук чүгле дыңнакчыларның эвес, харын-даа оларның ажылдап турар коллективтеринге хөй-ниитиниң идепкейиниң көдүрлүрүнге салдарны чедирип турары чугаажок.

Пропагандистер-биле ажылда чедир кылдынмаан чүүлдер база бар. Чамдык черлерде кичээлдер кылырынга чүгле дээди эртемниг кижилерни шилип алаа-ла, бүгү чүве бүде бээр деп бодааш, оларның теоретиктиг, методиктиг белеткелинче кичээнгей салып турар кылдыр.

А. ПОЛЯКОВ,
«Билиг» ниитилелиниң республика организациязының харыысалгалыг секретары.

Бай-Хаактың амыдырал хандырылга комбинадында даараныкчы А. В. Чекаева шалынчы ажыл-ишчи-биле коллективтиң хүндүткелин чаалап алган. Ону алдын хөлдүң мастери дижири-дээ чоптуг. Сөөлгү үеде Антонида Васильевна сагыыла херектэштер, хол хаптары даарап, бедик мергежилдиин көргүүп турар. Ол ам бешки разрядтың мастери. Эш Чекаеваның даарап үевинин шынары эки. Чагыыкчылар аңаа өөрүп четтиргенин бо-ла илередирлер. Хүн нормазын мастер 120 хуу чедир күүседип, шалыпкын ажылдап турар.

ЧУРУКТА: А. В. ЧЕКАЕВА.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Эки сайгарылга

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чоон-Хемчик районнуң бүдүрүлге черлери бирги кварталда 891,9 мун рубльдиң продукциязын сайгарар тургаш, 1 миллион 114 мун рубльге чедирип, азы планың 124,9 хуу күүседиптер. Ылаңгыя Чадаананың хөмүр-даш разрезиниң планган ажыр 341 мун рубльдиң продукциязын үндүрүп, планың 140,9 хуу күүседип, мурнакчы ажылдаан. Мындыг янзылыг бедик коргүзүглерни тараза белеткел конторазы, хлеб, саржаг заводтары болгаш ыяш ажыл-агыйының коллективтери чедип алган.

Бөдүүн дүктүг хойларны өстүрери

СПЕЦИАЛИСТ ЧУГААЛАП ТУР

1966 чылда болган республиканың хойжулар хуралынга хой ажылының дугайында болгаш ооң уксаазын сайзырадыр айтырыгны чугаалажып көргеш, Мөңгүн-Тайга, Бай-Тайга, Өвүр, Эрзин, Тес-Хем районнарының чамдык ажыл-агыйларынга бөдүүн дүктүг хойларны өстүрерин шиитпирлээн.

Бодуун дүктүг хойларны өстүрериниң кол сорулгазы болза, ол черниң агаар-бойдузунга таарышкан, эки шынарлыг ак дүктүг, улуг шыырак, эттикир хойларны өстүрүп, ооң эки шынарлыг хөй эттэ, дүктү алыры болур.

Кандыг-даа малдың уксаазын эжижидип, өстүрер дээнде, ол уксаага таарыжыр эки шынарлыг бүдүрүкчү малларны тывары чугула айтырыг болур. Ол ышкаш, төрүүр хойларның уксаазыдылгага таарыжырын шилип, аңгы коданнарга хар-назы, класс аайы-биле үзери бир дугаарында негеттинип турар. Республиканың малдың уксаазын сайзырадыр күрүне станцияларының тускай эртемниглериниң киржилгези-биле 1968 чылда 607 баш бөдүүн дүктүг хураган кошкарларны Өвүр, Эрзин, Тес-Хем районнарның ажыл-агыйларынга болгаш «Сүт-Хол» совхозка хереглээри-биле шилип тыпкан. Шынында шуут арыг тыва, уксаажыдылга ажылынга ажыглагы дег хураган кошкаржыгаштарны тывары берге турган. Үстүнде шилиттинген хураган кошкаржыгаштар базала арыг тыва уксаалыг эвес, оларның иелери хайнак, чартык бөдүүн дүктүг хойлар кийикпе, азы моол хойлар болгулаар, а адаларында колдуунда-ла ажыл-агыйларның өске чердең садып, орнап алган кошкарлары бооп турар.

Бөдүүн дүктүг хойларның уксаазын эжижидип, ону өстүрер сорулга-биле Тес-Хемнин мал тарып боозадыр күрүне станциязы 17 баш бөдүүн дүктүг кошкарларны садып алган болгаш оларның үреэи-биле Эрзин, Тес-Хем районнарда тускай үскен бодуун дүктүг хойларны тарып боозадып эгелээн турган. Ол ышкаш, Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунда бөдүүн дүктүг хойларны өстүрүп, ооң продуктулуун бедидер сорулга-биле Сибирьде мал ажылының эртем-шинчилел институдунуң эртем ажыладакчызы, эртем кандидады В. И. Коротков ол ажылды чорудуп эгелээн.

Ынчангаш үстүнде айыткан районнарның ажыл-агыйларында мал ажылының талазы-биле тускай эртемниглер бо ажылды эгелеп чорударда, зоотехниктиг дурумнерни сагыыры чугула. Бөдүүн дүктүг хойларны өстүрер дээнинге чылдак каккаш, ажыл-агыйларда ам херек кырында бар турар нарын болгаш чартык нарын дүктүг хойларга бөдүүн дүктүг кошкарларны эдериштирип болбас. Ол хойларны класс, өңчүзүн, хар-назын айы-биле үскеш, бир бригадага быжыглаш, ооң ыңай сайзырадыр зоотехниктиг ажылды чорудар.

Бөдүүн дүктүг хойларның өң-чүзүнүнче болгаш дүгүнүң шынарынче кол кичээнгейни салыр. Шоккар, сарыг, кара дээш өске-даа чаңгыс аай эвес чүзүннүг хойлардан арганыг-ла болза, чоорту адырлып алыры чугула. Уксаажыдылга ажылынга ажыглаарда чүгле кара баштыг, кара чаактыг, сарыг чаактыг болгаш ак чүзүннүг, кургаг хылган дүктери чок, азы эвээш кошкарларны, төрүүр хойларны шилип алыр. Ол ышкаш бөдүүн дүктүг хойларның бир онзагай чүүлү — кышкы үеде чем курлавыры болур кудуруу болгай. Бөдүүн дүктүг тыва хойнуң кудуруу улуг, калбак болгаш кудуруунуң бажы дедир зэрлии берген болур. Бир эвес дүгү бөдүүн, кудуруунуң дезү калбак, улуг-даа болза, кудуруктуң бажы шала узунсумаар, дорт куду халагар болза, ол нарын дүктүг хойларның хайнаа болур болгаш уксаажыдылга ажылынга таарышпас.

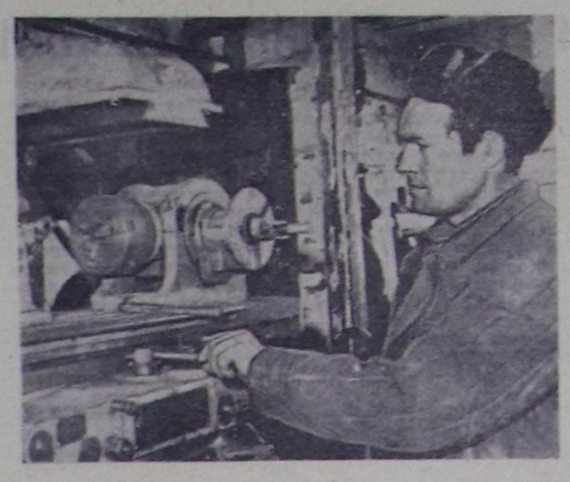
Ынчангаш шилип алышкынны чорударда, үстүнде бөдүүн зоотехниктиг чурумну сагыыр херек. Шилип алган төрүүр хойларны дугаарлап, хар-назын айы-биле коданнарга үскеш, бир тус бригадага тургускаш, зоотехниктиг уксаажыдылга отчедунга алыр. Бөдүүн дүктүг хойларны «Торгалыг» совхозка, «Чодураа» колхозка өстүрерде, бодамчалыг, эки өөренип корүп тургаш, чорутпас болза хоржок. Ол ажыл-агыйларда нарын дүктүг хойларның уксаазы өске ажыл-агыйларга көөрде, дыка сайзырай берген болгай. Нарын, чартык нарын дүктүг хойларны бир бригадага үскеш, бөдүүн, чартык бөдүүн дүктүг хойларны бир тус бригада кылгаш, ам оон ыңай эжижидип, уксаажыдылга ажылын кылыр. Амгы үеде турары ышкаш, холушкак коданнарга уксаажыдылга ажылы кылдынмаспаа ужурлуг.

Чамдык ажыл-агыйларның зоотехниктери бөдүүн дүктүг хойларны өстүрер деп чугаалажып турза-даа, ону херек кырында кылбайн турар. Уксаажыдылгага ажыглаар хураган кошкарларны безин шилип албас болгулаар-дыр. Эрткен чылын Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң хойжузу Базыр-оол Сесер-оолдуң коданындан 54 хураган кошкарларны ол-ла ажыл-агыйга хереглээри-биле шилип каан турган. Ол дугайын ук ажыл-агыйның зоотехниктери эки билир. Кажан хураган чазаашкынының үезинде ол 54 кошкаржыгаштарның 23-үн чазап каапканы илерээн. Ындыг байдалдар еске-даа ажыл-агыйларга тургулаан.

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң 5 кодан бөдүүн, чартык бөдүүн дүктүг хойларын нарын дүктүг кошкарлар-биле, а нарын дүктүг хойларны бөдүүн дүктүг кошкарлар-биле эдериштиргенинiң түңнелинде. 1968 чылда төрүттүнген хураганнарының дүгү бөдүүн-даа болза, өң-чүзүнү чүүл-бүрү, кудуруктары узун, нарын дүктүг хойларга домей болгулаан.

Бо чоруктар зоотехниктериң уксаажыдылга ажылын тоомча чок көрүп турарының херечензи-дир. Ол-ла районнарда амга чедир коданнарда хойлар класс, уксаа, хар-назын, дүк-чүзүн аайы-биле холушкак. Хамаарышкан ажыл-агыйынга кандыг уксаалыг хой сайзырадырын база уксаажыдылга ажылының зоотехниктиг дүрүмнерин зоотехник эки билген турар ужурлуг. Ооң түңнелинде ажыл-агыйга ёзуулуг эки шынарлыг уксаажыдылга ажылы чоруттунар болгаш оон хөй орулганы ап, ажыл-агыйның экономиказын быжыглаар ужурлуг.

Х. ЧЫМБА,
республиканың мал уксаазын сайзырадыр күрүне станциязының кол зоотехниги.

Кодээ ажыл-агыйның механизаторлары ховуларже үнүпкен. Олардың холунда күчүлүг техника. Олар бо хүннерде шык базырыышкының чорудун турарлар. Удавас хөй-хөй мун гектар чөрлерге тараларны чаштырып эгелээр. Бис Таңды районда «Россия» совхозка сөөлгү тракторну септеп доозуп турда, чеде берген бис. Совхозтуң кодээ ажыл-агый техниказын септөөриңе токарь Ф. А. Бочаров бодунуң улуг салыышкынын киирген. Чондурар, чазаар чүүлдерни ол токарь станогунга кылын турар. Бочаров фрезер станогунга-даа ажылдап болур. Механизаторларның бүгү-ле чагыгарын ол чогуур ёйүнде күүседип турар.

ЧУРУКТА: Ф. А. БОЧАРОВ токарь станогунда ажылдап тур.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНГА УТКУШТУР

Иштин-Хем школазының келир кыжын одаар ыяжын белеткээр шеф организастыг эртнеп. Аңаа ада-иелер, башкылар, үстүкү класстың өөреникчилери, көжүп чоруур № 586 механизастаттынган тудуг колонназының Иштин-Хемде тудугжулары, шупту 50 ажыг кижи киришкен.

Шефчилер Кажаалыг-Кара-Сугда 79 кубометр ыяшты белеткээн. Ажыл соонда «В. И. Ленинниң организастааны коммунистиг субботниктиң 50 чылы» деп темага лекцияны школагың өөредилге эргелекчизи эш Кежик-оол кылган.

Т. ОЧУР-ООЛ.
Улуг-Хем район.

* * *

«Тоора-Хем» совхозтуң Ий салбырында одаар ыяш белеткели шалыпкын чоруп турар. Совхозтуң дирекция чери ыяш белеткээр тускай бригаданы тургускан.

Ол бригада март айда 1200 кубометр ыяшты белеткеп тургускан. Ыяш сөөртүүнге бир тракторну быжыглаан. Бригадада хүн нормазын ажыр күүседип турарлар хөй. Чижээ, А. Додуян, В. Ким, А. Хамааты, херээжен ажылчыннар А. Бичелиг, А. Шылчыңнай оларны айтып болур.

Ажыл ол хире шалыпкын чоруп турда бригаданы чем-биле, «Дружба» хирээ-биле четпес хандырып турарын. ажылчыннар чедирер машинаның озалдан келирин, чамдыкта шуут келбезин. ооң уламындан 6—7 км черге ажылчыннар чадаг кылаштап турарын демдегээвейн барып болбас.

Д. АЙР-САПАА.

* * *

Азас школазының келир өөредилге чылында оттулар ыяжын белеткээри-биле 23 кижилиг бригаданы тургускан. Бригада сөөлгү үеге чедир 1300 кубометр ыяшты белеткээн.

Седип-оол, Аяыңнай оларның звеноларын мурнакчы болуп, нормазын ажыр күүседип турар. Бригадада 77 харлыг Х. Соналов мурнакчыларның одуруунда чоруп турары үлегерлиг.

К. КОЛ.
Тожу район.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде болгаш облпрофчөвүлелинде

ЛЕНИНЧИ ЮБИЛЕЙГЕ АЛДАР КЫЛДЫР

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл болур оюнга алдар кылдыр республиканың школа назы четпээн уруглар албан черлериниң көрүлде-чарыжын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш профэвилелдериниң область Чөвүлели чарлаан.

КӨРҮЛДЕНИҢ СОРУЛГАЗЫ

Назы чээпээн уруглар албан черлериниң четкизин калбартыр болгаш дларның ажылын экижидер, кижизидилгениң деңнелии бедидер, уругларның амыдырал, медицина болгаш аъш-чем хандырылгазын экижидер хемчеглерже кол кичээнгейни угландырары болур.

Көрүлде-чарышка республиканың бүгү министерстволарының, ведомстволарының, колхоз, совхоозтарының, үлетпүр будурүлгелериниң болгаш организацияларының школа назывы четпээн уруглар албан черлери киржир.

КӨРҮЛДЕНИҢ НЕГЕЛДЕЗИ

Уруглар албан черлериниң капитал болгаш агар септелгезин өй-шаанда чорудары.

Яслилерниң, уруглар садтарының база оларның дузалал шөлдериниң, херимнер иштиниң үлегерлиг санитар-гигиеналыг болгаш ажыл-агый байдалы. Температурлуг режимни сагыры, одаар үүл-биле болгаш өрт керекселдера-биле хандырылгазын, уругларның бөлүк аайы-биле турар черлеринге ой-тавында чырыкты (хүндүскү болгаш кылымал) тургузары. Эргежок чугула кадыг, чымчак эт-керекселдерни камнаары, үреп чидирбези. Уругларның назы-харының аайы-биле эт-керекселдиң хемчээлин таарыштыр тургузары.

Бөлүктер аайы-биле уругларның кижизидилгезинге хереглээр көргүзүг материалдарын белеткеп кылыры: бар ойлазарактарның, көргүзүг материалдарының өөредилге-кижизидилге программазының негелдезинге дүүштүр кылганы, төрээн дыл, сан, чогаадылга кылыгларының талазы-биле көргүзүг материалдарының белеткели, бойдус (дириг) булуңуның, спорт дериг-керекселин, уруглар литературазын четчелеп тургускан байдалы. Көргүзүг материалдарын шыгжап кадагалап турары.

Уруглар албан черлериниң каасталга шимелдезин — чуруктар, скульптура, дириг чечектер дээш оон-даа өске.

Уругларның назы-харының аайы-биле бөлүктерде өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың байдалы. Хүн чурумунуң күүселде-сагылдазы, уругларны эртен тургузары, чүдүрары, чемгерери, агаарладыры болгаш дүштеки чем соонда удудары. Үргүлчү турар ясли-садтарда уругларның кежээки туалединг, дүне удуурун организастап турары.

Уругларны культура-гигиена чаңчылдарынга кижизидери, кадыкшылды быжыглаар хемчеглерни чорудуп турары.

Бичии уругларның кадыкшыл байдалының хайгааралы, медицина хандырылгазы. Аъш-чемниң шынарын экижидип, ногаа, кат-чимис аймаан, чулуктарны, сүт продуктуларын ажыглап турары, менюну янзы-бүрү болдурары, уругларга чем бээрининг культуразын бедидери.

Ясли-садтарны, яслилерниң тус-тус бөлүктерин уругларбиле четчелээрин, оларның доктаамал кээп турарын хандырары.

Яслилерни, уруглар садтарын башкы болгаш эмчи кадрлар-биле хандырып турары.

Төрелдер комитеттериниң составы, ооң ажылы, хөй-ниити организациялары-биле харылзаазы.

КӨРҮЛДЕНИ УДУРТУРУ

Көрүлде-чарышты удуртуруп болгаш ооң түңнелин үндүрериң профэвилел коллективтеринге, көрүлде комиссияларынга дагзыр. Көрүлдениң сөөлгү түңнелин республика комиссиязы үндүрер.

Түңнелди ийи удаа үндүрер: баштайгызын 1969 чылдың сентябрьда, дараазында түңнелди 1970 чылдың апрельде. Ниити түңнелди Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели база профэвилелдериниң область Чөвүлелиниң Президиуму сайгарып, түңнеп чугаалажып көөр.

Республиканың уруглар албан черлериниң көрүлде-чарыжының түңнелин үндүрген соонда бирги, ийиги, үшкү черлерни ээлээн тус-тус ясли болгаш уруглар садтарын шаңналга киирер.

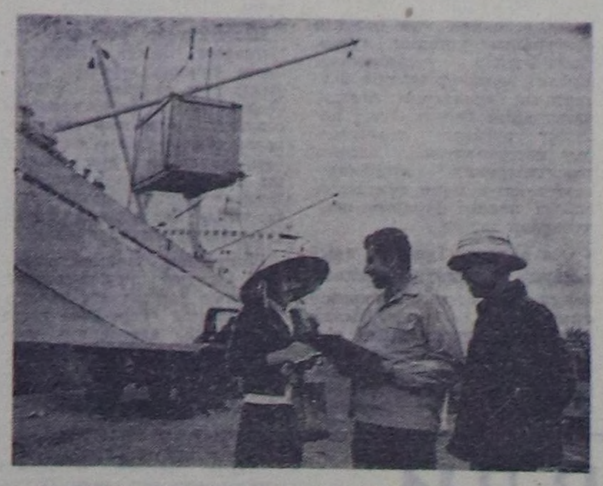
Бирги черни ээлээн уруглар садынга азы яслиге «Республиканың үлегерлиг уруглар сады азы яслизи» деп атты тыпсыр болгаш I чергениң дипломун база 400 рубль түңнүг акша шаңналын бээр.

Ийиги черни ээлээн уруглар албан черинге II чергениң дипломун болгаш 200 рубль түңнүг акша шаңналын тыпсыр.

А үшкү черни ээлээн уруглар садынга азы яслиге III чергениң дипломун болгаш 100 рубльдиң акша шаңналын тыпсыр.

Яслилериниң, уруглар садтарының мурнакчы ажылдакчыларынга «Школа назыны четпээн уруглар албан черининг эң эки ажылдакчызы» деп атты тыпсыр болгаш республиканың Хүндүлел самбыразынга киирер.

делегей бо хүннерде

ВЬЕТНАМ ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА. Хайфонгуң далай өртээлинге Совет Эвилелинден хүннүң-не хөй-хөй чүүктер кээп турар.

ЧУРУКТА: Хайфонгуң далай өртээлинде Одессаның далай садыының пароход эргелелиниң «Пула» теплоходунуң чүгүн дүжүрүп турары. Бетинде — «Пула» теплоходтуң совет матрозу Михаил Шепеляк биле далай өртээлиниң ажылдакчылары Нгуен Тхи Оань (солагай талада) болгаш Нгуен Суан Хиен оларның чугаалажып турары.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Кемниг үүлгедиглер

ПАРИЖ. (СЭТА). Юристер-демократтарның делегей ассоциациязы Вьетнамда америк дайынзырактарның чаа кемниг үүлгедишкинниге удурланыышкынны парлап үндүргени. Бо чыадың эгезинде «кезедир» дээр база бир хемчегни америк генералдың удуртулгазы-биле чоруткан түңнелинде, Мурнуу Вьетнамның 11 муң хире чурттакчыларын, колдуунда херээженнерни, кырганнарны болгаш бичии урутларны Ван Чан албадал лагеринче күш-биле книр сывырган. Март 9-та ол лагерьде хоргудаттырганнардан муң хире кижини майгынныг судноларга чүдүргеп, ажык далайже соөртүп книре берген. Ажык далайга чеде берген соонда катерлериң командалары судноларны соөрткен сывырындактарны үзе кескилээн, а андарылган хемелериниң бузундуларындан халбактанып, тын менди үнерин оралдашкан камгалал чок вьетнамчыларны чоогундан боолап эгелээн.

Албадал лагеринге хилинчектеиин чыткан муң кижиден чүгле каш санныг кижи хемниң эрининге чедир эштип келир аргалыг болган. Соөлгү хүннериң дургузунда далай чүс-чүс өлген кижилериниң мага-бодун эрининче үндүр чалгаан.

Юристер-демократта р ның делегей ассоциациязы бүгү эргелериниң болгаш дайын дүрүмнериниң, ылаңгыя дайын айыылынга таварышканнарны камгалаар дугайында Женева керээзиниң ол чаа үрээшкинниге шинтипрлиг удурланыышкынын медеглээн. Ассоциация бодунуң догуннаашкыны болгаш эргелери дээш демиселге вьетнам улусту деткиирин күштелдирер деп бодунуң национал организацияларын кыйгырган.

Эргилделер планнары

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). 1967 чылда Грецияга эргилде кылган шериг хунтазы НАТО-нуң белеткээн планын ажыглаан деп, Грецияның көскү хөй-ниити ажылдакчызы Андреас Папандреу мелеглээн.

Массачусетс штатта колледжиге чүве чугаалап тургаш, Папандреунуң демделгээни болза, чазаа массалыг демселдерге таваржып турар кайы-даа чуртта эрге-чагырганы шериг күжү-биле эжелеп алырының ындыг янзылыг планнары НАТО-да бар.

Ленинниң чагыглары-биле

ПРАГА. СЭТА-ның корреспондентизи В. Симаковтуң дамчытканы:

Чехословак-совет найырал эвилелиниң хоорай комитединиң чанында Совет эртемниң болгаш культураның оңнүктер клувунуң организастаан кежээзин «Ленинниң чагыглары-биле» деп адаан. Ильичиниң төрүттүнген хүнүнден бээр 99 чылынга холбаштырган кежээге муң ажыг кижи чыылган. Юбилейлиг кежээниң киржикчилери президиумга Федералдыг хуралдың болгаш национал комитеттериниң депутаттарын, Чехословак-совет найырал эвилелиниң активчилерин, эртемденнерни, артистерни, журналистерни, кызыл шеригжилер чорааннарны, ажылчыннарны соцгаан.

Чехословак-совет найырал эвилелиниң чиңгине секретары Ян Немецтиң илеткелин чыылганнар улуг сонуургал-биле дыңнаан. Социалистиг тургузуушкунуң ленинчи принциптериниң доктаамал ужур-дузазының дугайын ол чугаалаан.

Кежээге эртемденнер болгаш уран чүүлдүң ажылдакчылары амгы ниитилелдиң эртеминге болгаш культуразынга В. И. Ленинниң ролюнуң дугайын чугаалаан. Кежээниң киржикчилери Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга болгаш бүгү совет улуска акы-дүңмаңың байырын чедирген. Ленинчи чагыгларга—ленинизминиң теориязынга болгаш бүгү делегейде революстуг коммунистиг шимчээшкинниниң интернационалчы чаңгыс эвинге шынчы болуп артар бис деп, хуралдың хүлээп алган резолюциязында чугаалаан.

ЧКП ТК-ның пленуму

ПРАГА. (СЭТА). ЧТК агентилелдиң дамчытканы болза:

Апрель 17-де Прага ордузунга Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң пленуму чыылган. ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, ЧССР-ниң чазааның Даргазы эш О. Черник хуралды даргалаан.

Пленумнуң баштайгы хуралынга эш А. Дубчек Төп Комитеттиң организастыг ажылының чамдык айтырыгларының талазы-биле чүве чугаалаан. ЧКП ТК-ның күүсекчи органнарынга организастыг эскерилелгелерни киирер дугайында бодунуң саналын бл киирген. Ол саналды пленумнуң мурнуу чарыында партияның ТК-ның Президиумунга чугаалашкан. А. Дубчек ЧКП ТК-ның чазааның Даргазы эш О. Черник хуралды даргалаан.

Пленумнуң баштайгы хуралынга эш А. Дубчек Төп Комитеттиң организастыг ажылының чамдык айтырыгларының талазы-биле чүве чугаалаан. ЧКП ТК-ның күүсекчи

Чаа чөңгээ

РИМ. (СЭТА). Фашисчи дүржок оолдар чаа чөңгээни үүлгеткен. Олар Паду университединиң ректору профессор Опокерниң кабинединге бомба чазылдырган. Ол университет антифашистиг ажыл-чорудулганың болгаш партизан демиселдиң төвү болуп шагдан бээр сурагжаан. Удурланыышкынның алдын медалы-биле ону шаңнаан турган.

СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТТАР САНАЛДАП ТУРЛАР

КОПЕНГАГЕН. (СЭТА). Айыыл чок чоруктуң айтырыгларының талазы-биле ниити-европа чөвүлел хуралын чыылдырарынга холбашкан айтырыгларны чугаалажып көөрүбиле Европа чурттарының аразынга албан ёзуузунуң эвес ужуражышкыннарын эрттирер дугайында инициативаны Данияның чазаа киирери эргежок чугула болуп турардыр. Данияның Социал-демократтыг партиязының парламент фракциязының кежигүннери бо саналды киирген. Оларның саналын фолькетингиниң даштыкы политиктиг комиссиязынга чугаалажып көөр кылдыр дамчыдып берген. Айыыл чок чоруктуң айтырыгларының талазы-биле ниити-европа чөвүлел хуралы бүгү европа күрүнелериниң күзелдерин болгаш саналдарын барымдаалаап эртер ужурлуг деп, саналда демделээн.

Никсоннуң конгресске бижии

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Каттыышкан Штаттарның президентизи Р. Никсон чуртта политиктиг байдал дугайында бижиктн конгресске чоруткан. Бөгүнгү Американың таварышканы элээн хөй улуг айтырыгларны шинтипрлээр талазы-биле сүмелерни ол бижикте киирген.

Вьетнамда дайынга чарыддалдар АКШ-тың иштики нарын айтырыгларын ажыктыг кылдыр шинтипрлээринге шаптыктап турар деп чүвени Никсон мининиген. Иштики хереглелдеривисти шинтипрлээринге бистиң кылып шыдаар чүүлдеривис Вьетнамда дайынның перспективаларындан хамаарыжып турар деп, ол чугаалаан.

Никсон чуртта долларның өртек-үнезининң чокталган айыылының улгатканы-биле холбаштыр шыңгыы дувүрээзинии илергейлээн. Ооң сөөү-биле алырга, ындыг айыыл АКШ-тың кырынга «дөрт чылдарның дургузунда» диргелип турар. «Долларны камгалап албас болзувусса, бистиң хоорайларывысты болгаш оскедаа ол ышкаш түүлдерни камгалап алырынга акша-хөреңгилер биске артпас» деп, Никсон чугаалаан.

Долларның өртек-үнезининң чокталып турарынга удур демиселдиң талазы-биле хемчегдер кылдыр олча-ажык үндүрүүнге 10 хуу немелденинң күштүг хуусаазын уздыр, 1970 сан-хөө чылында федералдыг бюджеттиң чарылга талазын 4 миллиард долларны кызырар, хандырылганың чамдык хевирлеринге үндүрүгнү кызырарындан цитата хевирлиг кылдыр алдынган домактарны очулдурарда, эш Тава-Самбу эң-не таарышкан тыва сөстерни болгаш тыва дыл аянын мерге ж и л д и н-б и л е ажыглаан. Чижээ номнуң 238-ки арныының ийиги эгезинн ап көрээли:

«...Бистер бодувустун ажылагый политикавыс-биле бүгү делегей революциязынга кол салдарны чедирип турар бис... Ол талазы-биле демисел бүгү делегей хемчээлинде чоруп турар. Ол сорулганы шинтипрлеп алыр болзувусса, ынчан бис бүгү делегейниң хемчээлинге ылап-ла тиилеп үнгенивис ол» деп, В. И. Ленин өөредип турган». Бо домакта сөс бүрүзү бодунуң турза чогуур черинде кирген чүве төлээде, очулганың дылы номчуурга чиик болгаш утказы билдингирип.

Очулганың бодүүнүн, билдингирин дараазында чижектерден база көрүп болур. Номнуң 216-гы арныының сөөлгү эгези: «Совет болгаш партия ажылдакчыларындан шыңгыы сагылга-чурумнуг болурун негевишаан, Ленин боду сагылга-чурумнуг болурунуң үлегерин көргүзүп чораан. Партияның шинтиприн күүседирин бодунга дүрүм деп санавышаан, Ленин өскө кижилерден ындыг болурун негеп турган. Партияның сагылга-чурумун үрээп кижи болза, партияның дайзыннарынга дузалааны ол болур деп чугаалап турган». Оон ыңай, 217-гн арныының үшкү эгезин ап көрээли: «Владимир Ильич... бице сеткилдиг, бедүүн, човаачал кижи чораан. Оон бодун мактап чүве чугаалаар кижилерни ол көөр хөөн чок чораан. Ленин бежен харлаанда Москваның коммунистери бодунун башты чызының төрүттүнген хүнүн демделээр деп бодааннар. Ленин ону чазаа мурнундагыы ышкаш, ам база-ла долларның өртек-үнезининң чокталганы-биле демиселдиң аар үүргезин америк үндүрүг төлээлекчилерге салып турар-дыр.

Ам чуртту таварышкан «соңгаарлаттынмас айтырыгларының» бирээзи болза, «америк хоорайларның айтырыы» болур деп Никсон айыткан. Оон сөөү-биле алырга, бо айтырыг «шынында хоорайларның хемчээлинден дашкаарлаан болгаш кедээ Американың ядараңгай чоруун бир дөмей хаара туткан». Чуртта кем-херек үүлгедир чоруктуң деңнежир чүве чок дендеп барганын Никсон мининир ужурга таварышкан. Ынчалза-даа чазак америк ниитиледдиң бо берге социал айтырыын суд-дерзин аппаратты күштелдиреринің аргазыбиле шинтипрлээрин мурнуку хевээр бодап турар.

Бодунуң чагаазынга Никсон, оон сөөү-биле алырга, «Американың база бир аарыы» аштың болгаш тодур чемненмес чоруктуң айтырыынче кичээнгей салган. «Аш болгаш тодур чемненмес чоруктбиле демиселдиң орадазыышкыны бүүрап душкени иле» деп, президент мининиген. Бодунуң медеглелинге президентиниң демделээни болза, шаанда «америк улус аажок хөй аазаашкыннарны ап, меге идегелдерге болган чок-ла таваржып, чиик лозуңнарны күжениишкинниг ажыл-биле бол-ла солуур турган».

Иштики айтырыгларны шинтипрлээр талазы-биле АКШ чазааның планнарынга хамаарыштыр Никсон америк улуска «эмнэ эрттир элбек аазаашкыннарны» берип болбас дээн.

Дипломаттыг харылзаа

ВАРШАВА. (СЭТА). Польша Улус Республиканың болгаш Перу Республиканың чазактары ийи чурттуң аразынга найыралчы харылзааларны болгаш кадыг ажылдажылганы хөгжүдер күзелин удуртулга болдурбушаан, бо чылдың апрель 14-тен эгелеп дипломаттыг харылзааларны тургузарын шинтипрлээн деп, ПАП агентилел дыңнаткан. Варшавага болгаш Лимага элчел черлери эргелиг дипломаттыг төлээлекчи черлерни тургузар.

Кино фестивалы

ДЕЛИ. (СЭТА). Социалистиг чурттарның кино-фильмнериниң видий найысылалда ажыттынган фестивалын В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 99 чылынга тураскаал болдурган. Совет культура бажыңында эртип турар фестивальда Болгарияның, Венгрияның, Вьетнам Демократтыг Республиканың, Корей Улус-Демократтыг Республиканың, Кубаның, Моолдуң кино-чуруктарын көргүзүп турар.

ЧССР-ден үндүрген

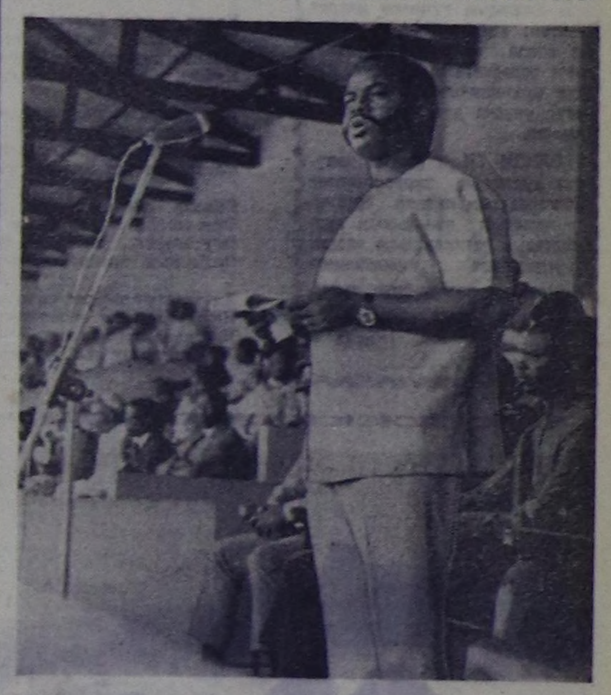
ПРАГА. (СЭТА). ЧССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң дыңнадыын ында парлап үндүрген. Ол дыңнадыгда чугаалааны болза, Канаданың хамаатызы Смарт, Финляндияның хамаатызы Реландер, АКШ-тың хамаатызы Петерс — бо үш херээжении ЧССР-ге боттарының чоруп турган үезин ЧССР-де күштүг турар хоойлу-дүрүмнерге чөрүшкек уткалыг хуудустарны тарадырынга ажыглаазы дээш чоокта чаа Чехословакиядан үндүр сывырган.

Разведка ужудуушкуннарын соксадыр!

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Дейли уорлд» солун КУДР-ниң шериг-агаар күштериниң дүжүр атканы „ «ЕС-121» дээр америк разведка самолёдунуң ужудуушкуну ышкаш, ындыг янзылыг ужудуушкуннарның өскенің эриктеринче шпион хүзээглелерни күүседир чоруунга удурланыышкынны илергейлээн.

«Пуэблонуң» каргыштыг төөгүзүнүң соонда АКШ чаа чөңгээже книр тырттырган. АКШ-та милитаристчи күштер ол чөңгээни чуртка дайын калчаараашкынының байдалын чидиглендиреринге болган чепсегленишкинни улам ынай эңдере бүдүреринге барымдаа кылырын оралдажыы турар деп. «Дейли уорлд» бижээн.

АКШ-тың ындыг чөңгээлиг болгаш милитаристчи угланыышкыны тайбынны камгаларынга америк улустуң күштерин мобилизастаарын кажангызындан-даа артык ыңгыы негеп турар деп, солун демделээн.

Ажылчы чоннарның делегей хүнү—Май 1-ни экватор ындында, тоң Африкада Бурунди Республиканың чону күш-ажылдың улуг байырлалы кылдыр демделеп эрттирер. Кол байырлал найысылал Бужумбурага эртер, а ооң бүдүүзүнде ол аныяк республиканың ажыл-ишчилери можуларда тускай тудуп тургускан «африк чаңгыс эп бажыңнарынга» хуралдар эрттирер, чазактың болгаш чуртта эң баштайгы «Бурундиниң ажылчы чоннар эвилели» профэвилел организациязының удуртукчулары-биле ужуражыр.

ЧУРУКТА: найысылалдың Бужумбура можузунуң чурттакчыларынга Бурунди Республиканың президентизи полковник Мишель Мичомберонуң илеткел кылып турары.

В. ЕВСЕЕВТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

УЛУГ АМЫДЫРАЛДЫҢ АРЫННАРЫ

Улуг баштыңчының төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга белеткелдиң хайныышкынныг бо хүннеринде Тываның ном үндүрер чери В. И. Ленинниң допчу намдарының үшкү үндүрүлгезин тыва дылга чоокта чаа парлаан. Бо чаа ном республиканың хоорайларында болгаш суурларында ном садыгларынга удавас чеде бээр. Владимир Ильич Ленинниң намдарын партия чырыдыышкынының системазында политиктиг эге школаларның, ол ышкаш комсомол чырыдыышкынының «Ленинчи кичээлдер» деп бөлгүмериниң кичээлдеринге улуг совуургал-биле өөренип турар.

Бо номну Тываның колхозтарында болгаш совхозтарында тургустунган агитквартираларның ленинчи кичээлдеринге кодээнин ажыл-ишчилери амгы үеде база калбаа-биле өөренип турар. Чижээ, Тес-Хем районда «Чодураа» колхозтуң төвү Берт-Арыг суурда 7 агитквартира тургустунган. Олар суурнуң бүгү чурталга бажыңнарын хаара тудуп турар. Агитквартира бүрүзүнде ийи активчини: политинформаторлуг болгаш школа башкызын быжыглаан. Чурттакчыларның агитквартираларга бир чыжында В. И. Ленинниң намдарын өөренир талазы-биле кичээлдерни школа башкылары эрттирип, а дараазында чыжынга — политинформатор информацияны кылып турар.

Агитквартираларда эртип турар ленинчи кичээлдерниң дыңнакчыларынга «В. И. Ленинниң допчу намдары» деп номнуң тыва дылдаазы амга чедир чедиишпейн келген. СЭКП Тес-Хем райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизининң санап көргенин ёзугаар алырга, партия, комсомолдуң политиктиг чырыдыышкынының системазынга болгаш районда агитквартираларга 500 экземпляр ындыг ном херек боон турар. Ынчангаш допчу намдарның үшкү үндүрүлгезин тыва дылга ном үндүрер черниң парлааны политшколаларның, бөлгүмнериниң болгаш агитквартираларның ажылынга дыка улуг дуза болур. В. И. Ленинниң допчу намдарын тыва дылга 5000 экземпляр тиражтыг кылдыр парлап үндүрген чорук улуг башкының болгаш баштыңчының маадырлыг, төөгүлүг намдарын республиканың кодээ ажыл-ишчилериниң улам-на ханызыбиле өөренирингe улуг идиглиг болур.

В. И. Ленинниң допчу намдарының орус дылдан тывазынче очулгазының чедимчелиг болгаш арай четпес талаларын база демделээри эргежок чугула. Владимир Ильич Ленинниң допчу намдары ышкаш ындыг политиктиг чугула номну очулдурарда болгаш парлаарда, эң-не кичээнгейлиг база улуг харыысалгалыг болуру эргежок чугула дээри билдингирип. Номну орузундан тывазынга очулдурган Н. Тава-Самбу, очулгазының редактору Д. Ондар олар бо кол нелелдени барымдаалап көргенн чугаажок.

Очулганың дылы бодүүн, кижи номчуурга чиик болгаш сөстерниң утка-шынары тода, билдингир. Орузундан тывазынче очулдурган номнуң дылын, ооң аянын улам тывазыдар дээш, очулдурукчунуң болгаш редакторнуң эвээш эвес орадашканы илден. Бо номну Тываның төп районнарындан эгелээш, Тожунуң Өдүгеп, Мөңгүн-Тайганың Мөгеп-Бүрен булуңнарының кодээ ажыл-ишчилери номчуп, өөренир дээрзин барымдаалап көргени черле түүлдүг.

В. И. Ленинниң чугааларындан, чогаалдарындан, а ол ышкаш ооң шынчы дузалакчыларының, ылаңгыя Н а д е ж д а Константиновна Крупскаяның Ильич дугайында сактыышкыннарындан цитата хевирлиг кылдыр алдынган домактарны очулдурарда, эш Тава-Самбу эң-не таарышкан тыва сөстерни болгаш тыва дыл аянын мерге ж и л д и н-б и л е ажыглаан. Чижээ номнуң 238-ки арныының ийиги эгезинн ап көрээли:

«...Бистер бодувустун ажылагый политикавыс-биле бүгү делегей революциязынга кол салдарны чедирип турар бис... Ол талазы-биле демисел бүгү делегей хемчээлинде чоруп турар. Ол сорулганы шинтипрлеп алыр болзувусса, ынчан бис бүгү делегейниң хемчээлинге ылап-ла тиилеп үнгенивис ол» деп, В. И. Ленин өөредип турган». Бо домакта сөс бүрүзү бодунуң турза чогуур черинде кирген чүве төлээде, очулганың дылы номчуурга чиик болгаш утказы билдингирип.

Очулганың бодүүнүн, билдингирин дараазында чижектерден база көрүп болур. Номнуң 216-гы арныының сөөлгү эгези: «Совет болгаш партия ажылдакчыларындан шыңгыы сагылга-чурумнуг болурун негевишаан, Ленин боду сагылга-чурумнуг болурунуң үлегерин көргүзүп чораан. Партияның шинтиприн күүседирин бодунга дүрүм деп санавышаан, Ленин өскө кижилерден ындыг болурун негеп турган. Партияның сагылга-чурумун үрээп кижи болза, партияның дайзыннарынга дузалааны ол болур деп чугаалап турган». Оон ыңай, 217-гн арныының үшкү эгезин ап көрээли: «Владимир Ильич... бице сеткилдиг, бедүүн, човаачал кижи чораан. Оон бодун мактап чүве чугаалаар кижилерни ол көөр хөөн чок чораан. Ленин бежен харлаанда Москваның коммунистери бодунун башты чызының төрүттүнген хүнүн демделээр деп бодааннар. Ленин ону канчаар көргенин? Элээн каш кижилерниң чугаазын дыңнап олургаш, Ленин бодунуң дугайында оон ыңай чүве чугаалаарын соксадып каан. Оон соонда Ленин боду чүве чугаалааш, менээргенир чоруктуң айыылдыын коммунистерге сагындырып, шинтипрлеттинмээн сорулгаларны чугаалажып көөрүнге кичээнгейни угландырарынче партияны кыйгырган».

Бо очулга сөстүн, чугааның, домактың утказын орузундан тывазынче тодаргай болгаш чигези-биле дамчыдып турар. Ынчаарга «В. И. Ленинниң допчу намдары» деп номнуң очулгазын аналга-ла б ө д үү н очулга деп санап болбас. Чүге дээрге нарын болгаш янзыбүрү цитаталар номда эвээш эвес.

Номнуң каасталга хевири багай эвес.

Мооң-биле чергелештир очулгада болгаш номнуң үндүрүлгезинде чамдык четпестерни демделеевйн б а р ып болбас. Очулганы бодүүнчүдер, тываждар дээш эмин эрттир орадашкан түңнелинде «турган» деп сөстү номнуң арын бүрүзүнде аажок хөй ажыглаан. Чижээ, н о м н у н чүгле чаңгыс 14-кү арныында безин «турган» деп сөстү 12 катап ажыглаан. Ынчаарга «болган», «чораан», «келген» дээн ышкаш сөстерни хереглевишаан, «турган» деп сөстү эвээжедип болур арга турган ийик.

Номда тодаргай эвес, харын-даа чамдык таварылгада шын эвес очулгалар база бар. Харын-даа, астыгып калган чамдык ийи-чаңгыс сөстер безин бар. Чижээ, номнуң 156-гы арныының сескн одуруун мынчаар эгелээн: «С ъ е з д Ленинниң саналын ёзугаар тайбың дугайында Декретти хүлээп алган, ол айтырыгны ажылчын болгаш тараачыннарның хөй миллион массалары четтикпейн манап турган...» Ынчаарга, бо домакта «эң чидиг» деп ийи сос астыгып калган. Ынчангаш, бо домакты мынчаар номчуза чогуур деп бодаар мен: «Ленинниң саналын ёзугаар тайбын дугайында Декретти съезд хүлээп алган, эң чидиг ол айтырыг ажылчыннарның болгаш тараачыннарның хөй миллион массаларын сагыш-сеткилин амыратпайн, дүвүредип келген...»

«Продразверстка» деп нарын уткалыг сөстү номнуң 199-ку болгаш оске-даа ч а м д ы арыннарында «Аъш-чем хуваалдазы» деп парлаан. Сөстүп алыс утказында бо очулганын дүүшпейн турары тодаргай. Чүге дээрге продразверстка болза шериг коммунизмниң үезинде (1918—1921 чылдарда) кодээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң системазы болуп турган. Ынчангаш «продразверстка» деп сөс «аъш-чем хуваалдазы» деп сөске домейлежип шыдаазы билдингир. «Продразверстка» азы «продовольственная разверстка» деп сөстерни «Аъш-чемниң албан-биле күүседир онаалдазы» деп очулдурган болза, ол очулга ук сөстерниң утказынга черле дүүшкен турар ийик.

Шериг коммунизмниң үезинде тараачыннар боттарының хуузунда хереглелинде болгаш үрезин кылырындан база мал чемгереринден артыкшылдыг тараазын доктаатынган быжыг өртөө ёзугаар күргүнеге албан-биле ыяап-ла дужаарын «продразверстка» азы «аъш-чемниң албан-биле күүседир онаалдазы» деп адаан. Даштыкы интервенцияның болгаш хамааты дайынның чылдарында Совет эргечагырганын ап чоруткан ол шинтипрлиг хемчээ эргежок чугула турган болгаш Кызыл Шеригни база хоорайларын чурттакчыларын а ъ ш-ч е м продуктулары-биле хандырган.

В. И. Ленинниң саналы-биле бистиң партиябыстың X съездизининң шинтиприн ёзугаар партия хүрээлецинге ашталгазын чоруткан болгай. Ынчаарга партияның ол ашталгазын «Шылгалда» деп очулдурган чорук (202-ги арында) партийжи амыдыралда ол чугула болуушкуннуң ужур-дузазын элээн чавызадып турар. Оон ыцай чер ажылының улус комиссарыга бир эшти томуйлаар дээн айтырыгта хамаарыштыр Владимир Ильич Ленин 1921 чылдың декабрьда Е. М. Ярославскийге чагаа бижээн, ол эш тараачыннарны кайы хире хүндүлээр кижил дээрзин хынап көөрүн сүмелээн. Ынчаарга «тараачыннар ол кижини кайы хире хүндүлээрил» деп, номда (206-гы арында) дедир очулдуруп каан.

Ленин башкы мөчээн соонда кежигүн эвес он-он муң ажылчыннар Ленинниң партиязының хүрээлецинге кирер дээн изиг күзелин илергейлээннер. Партия Төп Комитеди будурүлгеде ажылдап турар ажылчыннарны партияга хүлээп алыр дугайында ленинчи кыйгырыгны чарлаан. А ол ленинчи кыйгырыгны ленинчи «келдиришкин» деп сөс сүрүп очулдургаш, номда парлаан (224-кү арында). Бо номда мээң чедир эскербейн барганым,— чедер болгаш четпес чүүлдер туруп магат чок чүве төлээде, боттарының саналынын, сүмезин ном үндүрер черже чорударын номчукчулардан, партия, комсомол өөредилгезиниң пропагандистеринден, дыңнакчыларындан, лекторларындан, политинформаторлардан болгаш агитаторлардан даледим.

Д. ИРГИТ.

КИЧЭЭЛ СООНДА ЧҮНҮ КЫЛЫРЫЛ?

Бүгү-эвилелдиң В. И. Ленин аттыг пионер организациязының Төп Чөвүлелиниң хуралы ВЛКСМ ТК-га болган. Кичээлден дашкаар үеде элээди уруглар-биле ажылды канчаар организастаарының айтырыын аңаа чугаалашкан. Совет улустуң революшчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарынга школачыларны кижизидер талазы-биле Волгоградтың пионер организациязының дуржулгазы хуралдың киржикчилериниң кичээнгейин хаара тутткан.

Адаларның дайынчы алдарының оруу-биле деп бүгү-эвилел походунга областтың пионер отряды бүрүзү киржип турар. Чүгле эрткен чылын ук походка 250 муң кызыл исчи киришкен. Муң ажыг ленинчи музейлерни, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның өрээлдерин область тургускан. Пионерлерниң ажылдап тургаш, тыпкан акшазы-биле 113 турасиаалды болгаш турасиаалдыг самбыраны тургускан.

В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл болур оюнга белеткенип тура, Волгоградтың оолдар, кыстары күш-ажылчы эвлечегге киришкеннер. Олар паркитарны, садтарны тургузуп, кызыл-тастың чаа сорттарын тарып өстүрүп, демир кескиндизи чыгганнар. Спорт ажылынга болгаш бот-тывынгыр уран чүүлге уруглар ынак болгаш янзыбүрү чүүлдерни чогаадып кылып, шүлүктер бижип турарлар.

Школадан дашкаар ажылды таарымчалыг организастаанындан ажылдың түңнели илереп келген: солун ажыл-херектерге хаара туттунган уругларның өөредилгези эжижээн, чурум үрээшкиннери болбастаан, улуг улуска дузалажыр апарганнар.

ВЛКСМ ТК-га болган чөвүлел хуралдың киржикчилери Волгоградтың пионер организациязының ажылының дуржулгазын детнивишаан элээди уруглар-биле кижизидилге ажылынга калбаа-биле ажыглаарын сүмелээн.

(СЭТА).

УЛАЙ-УЛАЙ КЭЭП ТУРЗУН

«Тере-Хөл» көдээ ажылагый артели ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Советиниң күүскомунук чагыргазында турар болгай. Колхозтуң төвү Күнгүртүг суурга республика найысылалындан аалчылар кээп турары күзенчиг-даа, чөптүгдээ.

Чоокта чаа бистиң суурга Кызылдан келген эштер элээн каш чугула хемчеглерни улай-улай эрттиргеш барган. Төөгүнүң болгаш культураның тураскаалдарын камталаарының бүгү-эвилел иниттилелиниң ажыктакчызы Иргит Үнгүлчекович Самбуу Күнгүртүгүнүң Культура бажыңынга болгаш Сарыг-Хөлдүң сүт-бараан фермазынга солун лекцияларны номчаан. «Тываның археологтуг тураскаалдары», «Империалистиг күрүнелерниң шпиончу үүлгедиглери» деп лекцияларны ооң диафильм көргүзүү-биле эрттиргенин чон кончуг сонуургаан. Бистиң көдээ лекторларывысты ындыг диафильм-биле чепсеглезе, лекция пропагандазынга көргүзүг материалдарын удам экижитсе деп, И. Ү. Самбуунуң лекциязын дыннаан кижи бүрүзү бодап, ынчаар эрттирээн лекциянын ылап-дээштинин магадаан.

Төөгүнүң болгаш культураның тураскаалдарын камгалаарының бүгү-эвилел иниттилелиниң эге организациязын «Тере-Хөл» колхозка тургускан. Ооң кежигүнүнге хөй эштер кирген, эге организациянын баштаар черинге 5 кижи соңгуткан.

Ол солун хемчеглерге улаштыр суурнуң Культура бажыңынга «Тываның аныяктары» солуунуң номчукчуларының конференциязы болуп эрткен. Редакцияның агитас-пропаганда килдизининг эргелекчизи Кечил-оол Эжер-оол чыылганнарга солуннуң ажылының дугайын таныштырган. «Тываның аныяктары» солунга чагырга Күнгүртүг суурга чылдың-на көвүдеп, аныяк өскенниң үк солуңга сонуургалы улгадып турар. Номчукчулар редакциянын аныяк журналистеринге боттарының саналдарын болгаш чагырларын берген. Бичө назылыг уругларга таарымчалыг материалдарны, оларны кижизидеринин дугайында аныяк ада-иелерге сүмелерни элбеди парлап турарын номчукчулар дилээн.

Ооң аңгыда «Тываның аныяктары» солуунуң арыннарынга аныяк малчыннарның амыдыралын, ылаңгыяда ажылының дуржулгазын чырыткан материалдарны көдээ номчукчулар манап турар. Ындыг материалдарга номчукчуларның сонуургалы улуг, түге дээрге кижи бүрүзү ажыл-ишке мергежилин бедидер дээш кызып, мурнакчы дуржулганы шиңгээдип алыр дээш, оралдажып чоруур.

Номчукчулар өске-даа чагыгларны берген. Чамдыкта көдээ бижикчилерниң материалдарын саададып үндүре бээр азы ат-фамилияларны созуштур будаптар таварылгалар тургулай бээр, ол чорук бүгү тала-биле дыка эпчок. Ол ышкаш номчукчуларның конференциязын бистиң суурга чылда бир удаа эрттирип турарын аныяктар дилээн.

Республика найысылалындан солун чугаа-сооттуг, ажыктыг көргүзүглүг келир аалчыларны «Тере-Хөл» көдээ ажыл-агый артелиниң малчыннары, тудугжулары, аңчылар манап турар.

С. ЧИГЖИТ.

ДӨСТҮНЕР БЕ?

Кадар оъттуг Каргы, Мугур белдиринде
Хаажылаңган чараш суурга чораан сен бе?
Хайның турар ажыл-иштиң маадыры
Кайгал эвес, шевер кыска душкан сен бе?
Эх, душкан сен бе?
Ийи өңнүк — шапкың хемнер эрии черде
Ильичиниң лампочказы хүннээректээн,
Чалыы чоннуң эчизинде хоорайы
Часкы кок дег мандып чыдыр, көрген сен бе?
Эх, көрген сен бе?
Ойнаар бажың шыырт долгаш, чалгыгланып,
Оюн-тоглаа, ыры-хөгжүм диңмиттеп кээр...
Ону көргеш, магадавас арга бар бе?
Оранының эртинезин йорээвес бе?
Эх, йорээвес бе?
Хайыралыг төрээн черниң ындын ырын
Каргы хемниң шаалаажы үдеп алгаш,
Кайгамчыктыг коммунистиг бедиктиве
Хамык чонну кый деп турда, достүнер бе?
Эх, достүнер бе?

М. КОҢГАР.

УЛУГ ЧАРЛИ

Кайгамчыктыг кино мастери 80 харлаан

БИСТЕР, XX үс чылдың кижилери өгбелеривис дег эвес бис. Үе-чергелеривиске эң бедик аттарны берип, оларны үнелээр болгай бис. Чарльз Спенсер Чаплин үжен хар четпейн чорааш-ла, өндүр улуг кижилерниң бирээзи кылдыр ынчаңгаш санады берген. Ол, төөрби, алдан чыл эртерге безин ооң адының мактадыры шеглевээн. Ол база сонуурганчыг.

Ооң алдарының ынчалдыр узун назылап турарының чажыды чүдел? Аңаа ужуражырымга-ла, ооң сайзыраңгайжырынче доскелчок түткүлдүү меңээ билдинер чорду. Сезен харлай берген хирезинде, ооң ажылдап турарының эрестин аныяк оолдар-ла.

Бодунуң уран чүүл ажылдакчызы болган мөзүүн хамааржылга чок догуннадырын ооң шудургу, үргүлүү камгалап чоруурун чогаадыкчы ажыл-иш намдарының база бир шынап-ла магаданчыг талазы болу берген.

Сергей Эйзенштейн, Эдуард Тиссэ, мен 1929 чылда Голливудка ужуражы берген бис.

— Чүге чор силер? — деп, Чаплин айтырды.

— Сонуурганчыг киноларны улустуң канчалдыр тургузуп турарын көөр дээш келдивис —деп, Эйзенштейн харылады.

— Оларны тургузар чер Голливуд эвес. Акша сүрген олчаргак кожайларлыг чер болбазыкпе бо.

— Хей-ле киноаппарат чогаадып каан-дыр мен. Ону улус акшалап, олча-ажык тыварының машиназы кылып алган ышкажыл—деп, улуг эртемден Эдисонуң ол хүннерде база-ла буруу шаап чугаалаанын дыннаан бис.

Американың Каттышкан Штаттарының эң улуг киностудиязы Голливуд ындыг турган. Уран чүүлдүң улуг ажылдакчызы болур чолдуг, шынчы—кол мөзүлүг Чарли Чаплинниң ады-сураа-даа ынчан чонга дыңналгалак.

«УЛУГ ХООРАЙНЫҢ ОТТАРЫ» кинога киирер дээш, бир кончуг каттырыышчыг көргүзээчи Чаплинниң тырттырып турганын көрген мен. Ол көргүзүүтте улучмал кылдыр ойнаан Чарли ажылдап турган акша тып алгаш, согур душтуу кыска ужуражыр дээш чоруп каар. Ол чорда, аңаа «механизм-биле дериттинген» диленчи таваржы бээр. Диленчи кижи тротуарда кылаң демир кассалыг. Демир кассазынга чек какпырар. Ону чүве берген кижиге-ле тутсуп бээр. Улучмал оол ону элдепсинип сонуургай бергеш, аңаа көпеектерин улаштыр-улаштыр тутсуп берип-ле турар. Ынчан турда, акшазы төнгеш, холдарынга чектери дола бээр. Ол көргүзүгүнү Чаплин дыка үр сайзыраңгайжыдып келген. Ынчанмыже кинозу белен болу бергенде, ону ооң каазы каапкан.

— Мындыг көргүзүглер ооң өске киноларга турар ужурлуг. Мээң чедип алыр деп турар бодалым ол көргүзүүдең бир янзы. Бо көргүзүгүнүң үндезини механизм-биле дериттинген кижиниң каттырыышчыг үүдези болган. А мен урап чүүлдүң кол көргүзүү—кижи деп бодаар-дыр мен—деп, Чаплин меңээ тайылбырлап берген чүве.

Ооң кинога көргүзер дээн кол бодалы улуг болгаш дерзии ниитилелдө карачыл кижи болган. «Аңаа-ла карачыл кижиниң» чурттаар аргазы чок ниитилел чаржычыг эвеспе? Чаплин бир катап ынчалдыр бодап алгаш, ону бодунуң чогаадып тургускан хөй-хөй киноларындан-биле ылап бүзүредип көргүскен. Чаплинниң чурттап, ажылдап турар ораныныҢ бай-шыдалдыгларынга ооң чонга чазагай үүле бүдүрүп бергенинге черле өөрөвевейн баар эвес.

Шовинизм хоразынга төөреттирген Американың империалистиг дайынынга удурланып үнген, каш-ла дидим кижилериниң бирээзи Чаплин турбуже, ону ырбакчы деп чарлаан. Америк шеригтер Россияның соңгу талазынга барып дүжүрүнүп алырга, Чаплин ол кемниг херек үүлгединге удурланып үнер орта, ону коммунист деп чарлап каан.

Бистиң эң баштай ужурашкан ол үевисте ооң сецкид-сагыжының оваарымчалыы кедергей күштелген турган.

ЧАНЫВЫСКА бажыңның дуктери агаргылай берген кижи олурду. Бажыңга чаңгыс-даа ак дүк чок чораанындан бээр ийи-ле чыл эрткен кижидир ийин бо деп, ооң өңнүктери биске чугаалаар чораан. Чугаалаар кинолар тургузарының перспективаларын аңаа чугаалажып олурдувус. Чаплин аңаа черле бүзүревес болду. Үр үеде кончуг берге ажылдарны кылып тургаш, кинону чугаалаар үннүг кылдыр үндүрүп болур дугайында бодалдарывысты бижээн «Чагыг» деп үүлүвүстү парлалгага Эйзенштейн, Будовкин-биле кады үндүрген улус болгай бис. Ынчан ооң бээр бир чыл эрткен.

Чугаалаар кинолар дугайында Америкага маргылдаалыг чугаа-соот чер болган га-ла болгулап турган. Чарли чугаалавас кинолар тургузарын үргүлчүлевишаан. Ооң ооң өске аргазы база чок.

Ооң соонда Чаплия-биле дайын мурнунда ужурашкан бис. Ынчан ол «Калчаалыг чагырыкчы» деп чугаалаар кино тургузуп турган.

Гитлерниң «Демиселим» деп чулчуруушкунун бижээн номунга хамаарыштыр Чаплинниң демдеглелинге ол киноның идеязын Чаплин кончуг эки тодаргайлаан. Гитлерниң ол номун Чаплин аажок кичээнгейлиг номчаан, мынча дээн: «Гитлер мээң салымны өттүндүр сал үндүрүп алган. Ам кижи ындыг салдыг чоруур арга чок-тур. Ол-даа канчаар. Ооң хөй-хөй нацияларны уэуткаар деп турарын черле аңаа салбас мен».

Чарли Чаплин фашизмге удур демисежин үнген. Голливудка эң баштай. Америкага хөй-даа эвес ындыг демиселчи болганнарның бирээзи ол.

ДАЙЫН эгелей бээрге, 1942 чылда Чаплин ийиги фронтуну чайын ажыдарын негээн. «Депшилгенинг оруунга сени чүү-даа доктаадып ыдавастыр. Ынчангаш сеңээ байыр чедирип тур мен. Россия...» деп, ССРЭ-ге Чаплин чагаа бижээн. Ынча дээн үжурунда каргыс парлалга аңаа дүржок өнүүлдүг халдаашкынын кылып эгелээн.

«Шулбустар агламарының» эң түлүктүг үеинде Чаплиннин таваржын эрткен бергелерин бодап кээрге, аңаа удур ооң мурнунда болган бүгү халдаашкыннар кемчок опчоктаныышкын кылдыр сагындырар. Чүгле дайзыннар хамаанчок, харын ону чүректинг ханызындан хүндүлээр ужурлуг кылдыр сагындырар кижилер безин ону чурттан үндүр шөлүүрүн болгаш шажылаарын негеп турган. Ындыг болганда Чаплин Каттышкан Штаттардан 1952 чылда үнүп чорупкан.

Ооң алээн хей чыл эрткен соонда Чаплинге АКШ-тың күрүве секретары кээп ужурашкаш, ооң Америкаже чанып келирин чаа президент Джон Кеннединиң өмүнээзинден дилээн. «Американың улузу хөглээр, мунгараар деп чүвени шагда-ла уттупкан болбазыкпе» дээш, Чаплин ынавайн барган.

ЧАПЛИННИҢ «Гонконг чурттуг даңгына» деп чаа кинозун мындаа бир катап көрдүм. Сонуурганчыг-ла кино чорду. Аңаа хамаарыштыр ол оңнүүмге парлалга дамчыштыр мынчалдыр байыр чедирикээр-дир мен: «Сезен харлааныңарга болгаш чогаадыкчы чаа чедиишкиниг болганыңарны таварыштыр силерге наиг байыр чедирип тур мен, Чарли. Бистиң чуртувустуң улузу силерни билир, силерге ынак, силерни үвелээр. Аскежиктиг болуңар. Өндүр улуг Чарли. Ужурашканывыста черле ынча дээр кижи болгай мен. Ам база ынча дээр күзелдиг мен».

Г. АЛЕКСАНДРОВ,
ССРЭ-ниң улустуң артизи.

ЧАА БАРААННАР

Киишиевётуң соодукчулар заводу 130 литр ишкир чаа аппараттарны эптеп эгелей берген. Ындыг аппараттың бусталдырыкчызы оңза чаа будуштүт. Ооң ачызында аппараттың иштин 12 градус соок тургузуп болур. Бусталдырыкчының адаанга салыр дүп каъдын чүгле эрээн суг дозарынга эвес, харын продуктулар кадагалаарынга база ажыглап болур. Аппараттың бүгү эжин бодуи долгандыр магнит кевеглиг. Ооң иштининг шуут муңгаш болган турарын ол хандырар.

Эжик тудазын аппараттың үстүү талазында эптеп каан. Ынчангаш ону ажыдарда кижи доңгайбас. Холдар ийилээ иштиг болза, бүт-биле шимчедир туданы базыптарга, эжик ажыттына бээр. Соодукчуның соодулга чурумун өскертирде, ону ажытпас — термостаттың тудазын даштында кылып каан. Аппаратты шимчедирп база кончуг белең, ону дугуйларлыг кылдыр бүдүрген.

Ам «Ярна-2» маркалыг муң-муң чаа соодукчулар садыга кирер. Завод оларның чамдык кезектерин бүдүрелиниң аргазын таарыштыртылаан соонда ук аппараттарны шуут бүдүрүп эгелээр.

ЧУРУКТА: лаборатория ажылдакчызы Валентина Васильчук чаа соодукчуның чанында.

Н. СУББОТКИНАНЫҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ЛИТВА ССР. Вильнюстуң «Дайле» комбинады хөмден каастап, хаактан аргын кылган сумкаларны бүдүрүп үнүлүрелиң шиңгээдип алган. Чаа продукция удавас магазиннерге кирер.

ЧУРУКТА: чаа сумкалар.

М. БАРАНАУСКАСТЫҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Б. КОШКИННИҢ «ТЫВАНЫҢ ДЕЛГЕМНЕРИНДЕ» деп фотоэтюду.

ССРЭ-ниң Дээди судунуң пленуму

А. Ф. Горкинниң даргалааны-биле ССРЭ-ниң Дээди судунуң өөлчеглиг пленуму чоокта чаа болган. Пленумнуң ажылынга ССРЭ-ниң Чиңгине прокурору Р. А. Руденко болгаш ССРЭ-ниң Чиңгине прокурорунуң бирги оралакчызы М. П. Маляров киришкен.

Пленум «Күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң өнчү-хөреңгизин оорлаар чоруктарга удур демисежир талазы-биле судтарның ажыл-чорудулгазын экижидер дугайында» ССРЭ-ниң Дээди судунуң пленумунуң 1968 чылдың июнь 24-те үндүрген доктаалын күүседип турарының дугайында РСФСР-ниң Дээди судунуң даргазы Л. Н. Смирновтуң, Грузин ССР-ниң Дээди судунуң даргазы В. И. Майсурадзениң, ССРЭ-ниң Дээди судунуң даргазының орлакчызы В. В. Куликовтуң илеткелдерин дыннаан.

Социалистиг өнчү-хөреңгиге халдаар чоруктарга удур демиселдя күштелдирериниң сорулгаларын күүседирп судтарның бүгү ажыл-чорудулгазын улам экижидерин негеп турар деп, пленум айыткан.

Пленум хамааты болгаш кеземче херектериниң талазы-биле суд шаптырлеринге хамаарыштыр хөойлу-дүрүмнү ажыглаарынга холбашкан, ооң өске-даа айтырыгларны база ССРЭ-ниң Дээди судунуң даргазының, ССРЭ-ниң Чиңгине прокурорунуң сагындырыгларын чугаалашкан.

Пленумнуң ажылынга чамдык область болгаш улус судтарының даргалары, ССРЭ-ниң Дээди судунуң чанында эртем-консультация чөвүлелиниң кежигүннери киришкен. (СЭТА).

Делегей чемпиону ат дээш

МОСКВА. (СЭТА). Шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону ат дээш Тигран Петросян биле Борис Спасскийниң аразында маргылдааның ийиги салыын соңгаарлаткан турда, ооң төндүр ойнаашкыны 62-ги көште хайым болуп доозулган.

* * *

ТБИЛИСИ. (СЭТА). Херээжен шыдыраачыларның аразынга делегей чемпиону ат дээш, делегейниң амгы чемпиону Нона Гаприндашвили биле Алла Кушнирниң аразында маргылдааның дөрткү салыында Гаприндашвили уттурган. Ам Кушнир 2,5, а Гаприндашвили 1,5 саныг.

Редактор К. Н. ДИИГА

ЭҢ-НЕ АРЫГ-ШЕВЕР ТУРГУЗААЛЫҢАР

Бодунуң чурттап турар чериниң дугайында билигиниң утказыг элээнгей кижилер бичеледип турар. Чурттап турар өрээлин ыак кылдыр аштап арыглап, аңаа таарымчалыг байдалды тургузуп алза-даа, кудумчуларның, эртер өрээлдерниң, коридорларның, арыгланыр бажыңнарның дугайында эки сагыш салбайн турарлар.

Ынчаарга чурттакчы кижи кузня чокта, арыгланыр бажың чокта чурттап шыдаар бе? Шыдаваска билдингир. Ындыг болганда чурттакчы ол черлерже бодунуң сагыш човаашкынын база уландырар ужурлуг.

Чурттаар бажыңның даштында херим иштии, бажыңче кирер улуг эжик бар болур. Кижи кажаа, херим иштин арыглаайн чурттап болур бе? Болбаан-тодаргай.

Ындыг чүве төлээде, чурттакчы кижи даштыкы улуг эжиктиң, херим иштиниң арыг-шевер болгаш чурумнуг турарының дугайында база сагыш салыр ужурлуг. Коридор, чада, кажаа иштии бокту, хирлиг турар болза чуртталга бажыңының иштин арыг-шевер тургузары берге болур.

Ынчангаш чурттакчы кижилер ук бажыңның бүгү девискээрин арыг-шевер тургузуп, чаагайжыдар хүлээлгелиглер. Ынчаарга кым-даа кижи бодунуң чуртталгазының чартык кезиин ажылга, кудумчуларга, столоваяларга, магазиннерге, кинога, библиотекаларга болгаш өскө-даа черлерге эрттирип чоруур. Ол ажыдыралдың болгаш культураның албан черлериндең, хоорайдан кижи хоорук чурттап шыдаваска болур.

Черже дүктүрер, кудумчуну болгаш албан чериниң иштин бокталдырар, сад, сесерликтерде чараш оът-сигеннерни, чечектерни кайгамаан чок чула бээр кижилериң ховар эвес таваржыры харааданчыг. Ындыг кижилер боттарының бажыңнарының иштинге дүктүрбейн, соңгаларының дужунда ыяш, чечек тарылгаларын үргедевейн турарлар деп чүве билдингир. Ындыг болганда ук кижилер чүгле боттарының өрээлдеринде эвес, харын ниити бажында, хоорайда, суурда чурттап турарын билбээн болурлар-дыр.

Ындыг кижилер-биле канчаар демисежирил? Хамыктың мурнунда кижи бүрүзү чурумну түдүп, өскелерге үлегерлиг болуру чугула. Ынчаңмыже ол-даа эвээш. Культурулуг эвес аажы-чаңныг кижилер ниитиниң буруу шавыышкынынга доктаамал таваржып турар ындыг байдалды чедип алыр херек.

Чуттуг бок үндүрер кижилер папирос сывын тротуарже октап чоруурлар.

Кудумчуну бокталдырбайн көрүнөр, ыядыкчыларны аал— бөп ындыг кижилерни чемелээр херек. Чут үндүрер кижилер почтабан чаганы алгаш, чагаа хавып чаза соккаш, шала кырынче болгаш кудумчуга октап чоруурлар.

— Чаныңарда бок хаараа тур ышкажыл, культурлуг чоруур үе келген ийин! — деп, эскерген кижи ону сагындырар хүлээлгелиг.

Социалистиг ниити чуртталганы, арыг-шеверниң болгаш гигиеналың хөойлуларын калбаа-биле пропагандалаарындан аңгыда, чут үндүрер ийи-чаңгыс кижилерни хүн бүрүдө ынчаар кижизидер чорук чаагай эки түңнелдерни чугаа чокка болдурар.

Бир черде кады ажылдап, кожа өрээлдерде, ниити чуртталга бажыңарында кожа чурттап турар кижилер, шаздаалар, бажың эргелекчилери, комендантылар, кажаа ажылдакчылары, бажың аштакчылары — бүгү-ле хамаатылар шупгу-ла каяа-даа үлегерлиг арыг-шеверни, чурумну сагаан турарын негээр хүлээлгелиг.

Хамыктың мурнунда санитария активчилери, чер-чер Советтериниң кадык камгалал секцияларының кежигүннери, Кызыл Крест болгаш Кызыл Чартык ай ниитилелдериниң, профэвилелдиң кежигүннери, пионерлер болгаш комсомолчулар ол чорукту чедип алыр үжурлуг.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

ДАДЫГЫШ АЛЫЫЛЫҢАР

Күш-культура — кижини дадыктырарының бир кол чепсэ. Спортбиле үргүлчү өңнүктежирге, чүгле шыңган эттер сайзыраар эвес, харын иштики органнарның ажылынга аажок дузалыг болур. Күш-культура кылып турган үеде, кижиниң угаан-бодалы улам сайзыраар.

Спорттуң чаа-чаа мергежилгелерин доктаамал кылып-ла турар болза, кижиге ол барык чаңчыл апаар. Күш-культура кылып турда, бөл мээзиниң иштики органнарның болгаш хол, буттуң ажылдаары холбаалыг болу бээр.

Чаа мергежилгени кижи баштай дыка күш үндүрүп тургаш кылыр, сөөлүүредир чоорту өөренип, кижиниң шимченири чаңгыс аай шын болу бээр. Ынчан мергежил кылырынга киржип турар шыңганнарны башкарар нервиниң чаа ядырлары баш мээзинге тыптып кээр. Үргүлчү белеткенип турган кижи аажок аваангыр-шимченгир апаар. Үр үеде белеткел эрттирип келген спортчулар аажок аваангыр шыырак апаар, хөлээр болгаш оожургаар байдалы дескилежип, экижий бээр.

Спортчу кижи маргылдаа мурнунда үр эвес белеткел кылып алырга эки дээрзин билир болгай бис. Ол белеткелдер спортчунуң төп нерви системазының ажылын экижидеринге, маргылдаа мурнунда хөлзевезинге ажыктыг.

Маргылдаа мурнунда белеткелди каш-ла минутадан 30 минута чедир үргүлчүлеп болур. Чижээлээрге, кыска хемчээлге маңнаар спортчулар үзүктелип каан, дүрген-дүрген кончуг күженип маңнагылаар. Узак маңныглар ындыг эвес, арай оожум, хөй күженишкин чок маңнаар. Ниити белеткел бүгү организмниң ажылдаар аргазын улгаттырарынга херек, а тускай белеткелдерни шыңгыы чурум ёгтугаар хажыдыышкын чок кылыр болза эки.

Эки белеткелдиг спортчу негеттинген ейде ажылдай берип, ооң соонда дүрген күжүн дедир эгидип шыдаар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

КИНО

АПРЕЛЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: **«Аладдиннің хуулгаазын лампазы»** 10, 2, **«Карамазов алышкылар»** (1-ги, 2-ги сериялары) 4, 6.45, **«Карамазов алышкылар»** (3-кү сериязы) 12, 9.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Үймээннииг застава»** 10, 1.40, **«Субботада кежээки бал»** 11.50, 3.40, 5.10, 7.10, 9.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Октябрьның хүннеринде»** 3, **«Портка болган таварылга»** 5.05, 6.50, **«Чаа спортчу кыс»** 8.40 шактарда.

редакцияның адрези:

Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизининг 35-24, харысаалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизининг 23-54, культура килдизининг 37-13, көдээ ажыл-агый килдизининг 21-47, үлетүүр килдизининг 22-64, чагаа база совет тургузуг килдистеринин 21-27, информация килдизининг 20-60, бухгалтериязының 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, 1). ТС—00522

Солун неделяда алды катап үнер